

N. IORGA

PAGINI DESPRE BASARABIA DE ASTĂZI

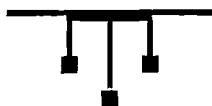

EDITURA TIPOGRAFIEI **NEAMUL ROMANESC** DIN VĂLENIÎ-DE-MUNTE — 1912.
www.dacoromanica.ro

PREȚUL
LEÎ 1.50

PAGINI DESPRE BASARABIA DE ASTĂZI

DE N. IORGA

VĂLENIÎ-DE-MUNTE
EDITURA SOCIETĂȚII «NEAMUL ROMĂNESC»,
1912

BASARABENII ÎN RĂZBOIUL RUSIEI.

De mai bine de jumătate de an, un strașnic măcel se făptuiește în locuri foarte îndepărtate și despre care cei mai mulți dintre Europeni n'a-veau până acum nici idei lămurite, pe apele calde ale Mărilor Asiei răsăritene, în văile Coreii muntoase, în munții Manciuriei fierbinți sau înne-cată în ploii mocirloase, pe câmpiile de orez, umede acum de sînge, pe stîncile blăstămate, unde pu-trezesc neîngropați miile de morți, la Port-Arthur ucigătorul. Corăbii uriașe se înghit de valuri, cu toate viețile tinere ce cuprindeau în ele, trupuri omenestî îmbucățite sar în văzduh împinse de flăcări neobișnuite, pămîntul se rupe zvîcnind supt pașii regimentelor ce-și intrerup asaltul prefăcîndu-se într'un praf sîngeros, tunuri aruncă ne-precurmat moartea din miî de guri grozave, zi și noapte; oamenii se găuresc cu gloanțele, se taie cu săbiile, își rup oasele în nebune înclăș-tări de moarte; dăunăzi, pe cînd stăteam eu și

tu, cetitorule, în liniște la lucrul nostru să poți la petrecerile noastre, s'a întetît în acel iad mai strașnic decît orice închipuirî ale noastre despre un iad răzbunător jos, supt coaja pămîntului său supt toate trupurile luminoase ale stelelor, în locul de peire ce se zice Liao-Iang și care va fi vestit pentru aceasta în veci de veci, s'a întetît o încăierare înspăimîntătoare între peste jumătate de milion de oameni, cari nu se uriseră niciodată, o așa de spăimîntătoare încăierare încît 60.000, șezeci de mii de suflete s'a desfăcut, s'a rupt în chinuri din trupurile lor spîrcuite, ciuntite, arse, — adecă atîția oameni cîți flăcăi se găsesc de toți supt steaguri în țara noastră, cîți ar face a patra parte din populația Bucureștilor.

Și acestea toate se petrec, nu doar pentru că un neam fără de milă s'ar abate năprasnic asupra țărilor luminate ale lumii, care ar fi datorare să-și apere, cu orice jertfe, neatîrnarea, munca, înflorirea, pentru vremea de astăzi și pentru toate vremile. Nu, barbari de aceia nu mai sînt, să, dacă se află undeva, ei lucrează din greu pentru negustorii leneși, putrezi de vicii și turbați după petreceri, ai Europei noastre și ai Americii, stăpîni ai timpurilor de astăzi. Omorurile uriașe se fac pe acele ape, pe acele cîmpii, pe acei munți nenorociți numai pentru că o mare Putere creștină a continentului nostru, un mare Stat răspînditor de civilizație vrea să ție în lanțurile sale

cîteva milioane de Chinesii din Manciuria, cîteva milioane de Coreeni din Coreea, oameni galbeni, fricoși și innapoiatî pe cari nu vreau să-i lase în mîna străinului om alb, ci să-i alipească mai bine de dînșii, Iaponesi, alți oameni galbeni, cari și-au însușit prin pricepere și muncă toate descoperirile și puterile noastre și nu înțeleg să fie despoiați și umiliți de nimeni.

De aceia această nimicire de vieți care va urma și alte luni și poate și alți ani, fiindcă Rusia e mare, puternică și mîndră și fiindcă până acum ea a fost pretutindenî și rușinos învinsă. Sute de miî de oameni, de flăcăi, cu neveste, copii și mame, vor trebui să piară pentru aceasta, ca și cum ar fi vinovați de cea mai mare nelegiuire.

Și iată că acum, între atîtea vești zguduitoare care năpădesc în fiecare zi, ca bombele și gloanțele *acolo*, cade și aceia că un ucaz împărătesc a chemat supt steag pentru a-l trimete pe cîmpul de luptă, oștenii din guberniile Basarabiei, Chersonului și părților vecine.

Gubernia Basarabiei? Noi cunoaștem această „gubernie“, și ca o perdea neagră ni cade înaintea ochilor la această veste, între atîtea, despre război.

În această gubernie, care se întinde de la Prut până la Nistru, ape cîntate în doinele noastre,

de la Hotinul în cetatea căruia pietrele nu sînt legate cu alta decît cu cel mai bun sînge al nostru care, uscîndu-se de veacuri, s'a făcut tare ca bronzul, pînă în Dunărea-mamă, în această lată, roditoare, luminoasă gubernie, sînt tîrguri de Evrei și de Ruși și de Bulgari și de Lipoveni și de Greci și de Nemți și de atîtea neamuri străine. Dar toate aceste tîrguri nu sînt nimic, ca frumuseță, ca preț, ca muncă și vechime străduitoare și chinuită, pe lîngă sutele de sate albe, cu care sînt înflorite toate șesurile, toate miriștile de aur, toate pajiștile verzi, toate popușoiurile arse de secetă, toate livezile pline de roadă. Cei ce locuiesc în aceste sate sînt niște oameni naltți, chipeși, blînzi la față și dulci la grai, niște oameni miloși, compătimitori pentru orice durere, simțitori pentru orice suferință, supuși Cîrmuirii pe care o socot trimeasă de la Dumnezeu care încearcă pe aleșii săi. Rușii înțeleg ce bunătate zace în sufletele lor și-î numesc oî, asămănîndu-î cu făptura aceia fără grai, așa de nevinovată încît s'a făcut vrednică de a fi nume și icoană pentru Mîntuitorul nostru. Aă veșminte albe învoalte și poartă căciuli de viteji pe lungile lor plete, întocmai ca țeranii României și ai atîtor țeri de robie. Și graiul lor e graiul acelor țeranii liberi sau robi, graiul în care sînt scrise aceste rînduri, graiul în care ți-a vorbit întăiū mama, cetitorule, graiul în care ți-a

mărturisit dragostea, graiul în care te-ai îndreptat către mintea fragedă a copiilor tăi.

Acei oameni sînt Romîni și, cu toate că de aproape o sută de ani ei sînt smulși de lingă noi, cu toate că granițele care ne despart sînt zidite din oțel nemilos și nu se pot deschide pentru gîndurile unora și ale altora, cu toate că ei nu mai pot ști nimic deplin și adevărat despre cît am lucrat și am suferit și am luptat și am izbîndit de atunci, ei nu se leapădă, cum nu s'ar lepăda de Dumnezeuul legii creștine, — de limba noastră și de neamul nostru, cele sfînte. Cînd îi întrebî ce sînt, ei se mărturisesc Moldoveni și, întinzînd mîna lor zgîriată de fierul muncii și arătînd toată zarea, și la Apus și la Răsărit, ei zic: „Vezi, toată asta e țară moldovenească“!

Și acum a o poruncă față de care nu poate fi nicio mîntuire, îi chiamă la război, la războiul din Manciuria; înțelegeți, neamuri luminate și miloase ale lumii: din *Manciuria*. Și vor porni flăcăii albi la față de jale, se vor smulge de la căsuțele lor, de la părinții și nevestele și copiii lor, se vor smulge de la dulcea lor „țară moldovenească“; ei vor merge grămădiți ca vitele în vagoanele fierbinți, vor merge zile și săptămîni, cît trebuie ca să străbați jumătate din Europa și Asia toată, în lat, și, vor ajunge la Carbin, la Port-Arthur sau unde va fi atunci ne-

mernica jertfă de oameni. Se vor luptă credincios, drept, frumos, cum din neam în neam a fost deprinderea poporului lor și vor peri rînduri întregi, întregi regimente, sute și mii, arse, împușcate, tăiate cu săbiile, sfărîmate în bucăți. Și acasă nu vor mai vedea niciodată pe Ion sau pe Vasile plecat cu pușca pe umăr pentru a purta războaiele Muscalului și a peri de moarte grozavă, ca să nu aibă Iaponesii Manciuria. Iar, dacă Basarabia va rămînea săracă de flăcăi, ce pagubă e despre aceasta! Rusia e mare și puternică, și se vor aduce în această gubernie locuitorii din altă gubernie pe care o va fi cruțat războiul.

Dar cine ni va da nouă, acestui mic, sărac și de o mie de ori nenorocit neam românesc pe ai noștri pierduți pentru *astfel* de scopuri?

Fiindcă sîntem puțin și slabi, noi vom pleca doar fruntea și vom plînge, cum am făcut de-atîtea ori și până acuma. Ba încă, pentru a întrece caraghioasa grozăvie a împrejurărilor, noi nu vom ști anume unde se luptă cu moartea și cad ai noștri și, cînd vom afla, peste cîteva săptămîni, că într'o încăierare uriașă au căzut mai mulți Ruși decît Iaponesi și că biruința a rămas astfel acestora din urmă, noi ne vom gîndi cu oarecare mulțămire în cuget că dreptatea are și ea zilele ei. Și cuvintele cu care vom mărturisi acest gînd vor fi singura noastră

pomenire pentru frații noștri drepti și buni, pentru frații noștri nevinovați și blinzi, morți pentru cinstea aceluși steag străin!

În războiul fără folos, în războiul fără dreptate, în războiul altora pentru care sînteți chemați să luptați și să suferiți, Dumnezeu, care nu vă va da biruință, să vă cruce, frați romîni din Basarabia îngenunchiată!

(„Sămănătorul“, anul al III-lea, n-1 37.)

VEȘȚI DIN BASARABIA.

Romîniî cari cunosc așa de puțin România — parcă te poți lăuda că o cunoști și că ai cheltuit atîta și atîta pentru aceasta? —, nu cunosc mai de loc teritoriile românești de care România este încunjurată, precum o piatră scumpă este prinsă în aurul scump. Ardealul, Crișana, Banatul sînt drumul la Pesta, care duce la Viena și aceasta la Paris sau la stațiile de băi. Brașov, Feldioara, și se face noapte; a doua zi frumoasa gară a Capitalei ungurești gîfîie de trenuri și furnică de lume grăbită, în răcoarea neguroasă a dimineții. Arad: atîtea minute oprire pentru trenul de Vîrciorova. Bucovina, un petec de pămînt austriac, pe vechea linie „Lemberg-Czernowitz-Jassy“, și cîți dintre călătorii noștri nu vor fi trecînd fără niciun interes, nicio curiozitate, nicio simțire lîngă acel „Czernowitz“, cu Evreii săi primitivi încadrați în vitrina garii: unde se mîntuie ai noștri, unde încep neamuri străine,

cine ar putea să spuie! Iar, cît despre cel mai de curînd smuls pămînt al Romăniei, Basarabia, în care până la 1878 era încă un colț al nostru, el e cu totul necunoscut, mai rău decît China, Iaponia, Sumatra și ostroavele oceanice ale mîncătorilor de carne, despre care mai vorbește, cu ilustrații, cîte un „Ziar al călătoriilor“. Prutul, îngustul rîu milos, lutos, rîpos, nu mai e o apă dunăreană, ci o prăpastie uriașă prin care se despart două lumi ce nu pot avea nicio legătură între ele. Cutare pe care împrejurările îl aduc în județele mărginașe privește în liniștea amurgitului spre malul rusesc de pe care se ridică fumul vetrelor și chiotele păstorilor ce-și strîng vitele, privește, zic, cu aceleași nelămurite sentimente de melancolie, fără dorință de a ști, cu care va privi peste o clipă la pavăza de aur șters a lunii, unde se zice că ar fi munți și lacuri și rămășițe vechi de ființe care au fost vii.

Dacă vorbești despre Basarabia cu un om luminat, cu unul în adevăr luminat, care cetește, gîndește și spune ce trebuie, iar nu cu obișnuita dîrdală, în mintea ușoară a căruia joacă tot felul de drăcovenii nefolositoare și neînțelese, el va face cu mîna un semn desnădăjduit cînd se va pomeni de dînsa. Aceia e țara Muscalului, care iea oricînd și nu dă niciodată îndărăt; pe malul stîng al Prutului nu se va înfige în vecii vecilor steagul cu stema în care s'a cuprins zimbrul

lui Ștefan-cel-Mare! Moștenire pierdută pentru totdeauna! Frîntură de trup viu aruncată în gura lupilor nemilostivi! Și ce ai putea să știi măcar despre pămîntul pe care-l păzește, îl apără de orice atingere a spiritului, de orice flacără a inimilor, straja aspră a Cazacilor biciuitori? Iar, dacă ai răzbate chiar ca să afli, care ar fi folosul? Țeranul nostru de aici din țară chiar, ascultă prea bucuros vorbele de momeală ale năimiților cari pomenesc de fericirile ce cad asupra satelor și sărăcimii în stăpînirea largă și bogată a Împăratului de aceeași lege; ce poate să mai fi rămas pentru noi în inima țăranilor basarabești, mai bogată — se zice — decît ai noștri? Preoțimea n'are de ce să se plîngă; ba din potrivă rostul ei e mai mare într'o țară unde icoana stă alături cu armele împărătești. În sfîrșit pe patriotismul negustoresc și al unei boierimii ruinate, crescute în școli străine, cine s'ar putea răzima?

Socoteala e bună pentru cine nu înțelege altă viață românească decît aceia ce se poate căpăta prin unirea cu România. La aceasta însă n'avem dreptul să ne gîndim astăzi, față de Basarabia mai puțin încă decît față de orice alt pămînt pe care l-am pierdut politicește. Cu totul altfel se înfățișează lucrurile cînd pornim de la faptul că, materialicește, noi avem încă, prin munca țăranimii noastre, acest pămînt, că legătura cea mai tare între dînsul și neamul nostru nu e ruptă,

și ni punem ca întâie întrebare dacă acolo unde e același trup n'ar putea învia același suflet, dacă nu s'ar putea chema viață în membrul amortit numai.

Descrierea de călătorie a profesorului Weigand, cercetătorul cu stăruință al limbiî noastre, și cîteva scrisori pe care le-a suflat către mine un vînt norocos mă ajută să spun că Basarabia nu e așa de închisă, așa de adormită, așa de pierdută — din punct de vedere național și cultural, zic, nu iredentist —, cum s'ar crede.

Cei ce stăteau în fruntea lucrurilor la 1812 joacă astăzi mai mult un rol de paradă zădarnică. Dacă ar fi fost boieri mari în număr mare, păstrînd legăturile de familie și de interese cu Moldova, ar fi ieșit, de sigur, altfel. Dar așa, cu cîțiva *velîți* desrădăcinați și cu o mulțime de răzeși săraci, rusificarea, înstrăinarea a putut merge răpede. Unii din boieri stau la Chișinău, alții pe la țară, unde nu vei fi primit bine, ca în Ardeal, ca în Bucovina, numai pentru că ești Român de aiurea. Alții au zburătăcit în vasta lume ciudată a Rusiei tuturor neamurilor, — Americă de Nord a despotismului.

Negustorii sînt mai ales Evrei și Greci, în al doilea rînd Bulgari, Ruși. Evreii nu sînt nicăiri mai părăsiți în voia murdăriei și întunecimii: Orheiul nostru străbun, Bălțile sînt adevărate

cloace, care s'ar putea asămăna doar cu gunoaiiele mahalalelor din China. Grecii, cari în 1812 au fost mai bucuroși de Basarabia decât de Moldova, sînt căpeteniile Evreilor; ei sînt marii negustori și arendașii cei mari: Grecul Sinadinos e cea mai puternică pungă din Basarabia. Specula pămîntului se face în cel mai nerușinat chip de tovărășiile greco-ebraice.

În fruntea satelor stau pristavii țeranii și preoții. Preoții Basarabiei sînt „Moldoveni“, bucuroși dacă pot ceti la slujbă din cărți „moldovenești“ cu buchi (căci mulți nu știu cartea *latinească* în care scriem noi). Ar fi bucuroși și de alte cărți, dacă ar fi de acelea pe înțelesul lor și dacă s'ar găsi cine să le trimeată. Sînt oameni buni, pe cari nu trebuie să-i uităm.

Țeranul nostru, pentru care o sută de ani nu înseamnă nimic, e așa cum a ieșit de supt frîul lui Constantin-Vodă Ipsilanti pentru a trece la Împăratul pravoslavnic. Carte rusească nu știe, fiindcă școala de sat ține trei ani de zile numai, și în fiecare an numai cinci luni. Dacă rămîne în sat — și rămîne mai totdeauna, căci acolo se trăiește în caste —, el va uita puțină rusească ce deprinsese. El știe că această limbă îl folosește, dar, neavînd consătenii ruși în număr mare (cum e în Bucovina), n'o poate însuși în adevăr și păstra. Cei ce se fac preoți, nu uită că s'au născut într'un sat românesc și caută să se în-

toarcă acolo saū în altul. Cîțiva, în sfîrșit, trec la Universitățî, dar nici aceia nu pierd legătura cu neamul din care aū pornit. Prin orașe depărtate, prin strașnice locuri de osîndă, unde i-aū aruncat avînturile lor liberale, ei scriū românește, cerînd cărțî, și anume „cărțî de cultura și istoria neamului nostru“, zice unul, „mai serioase și documentate“. „Foarte aș vrea“, spune un altul, „să aib carte postală cu chipul Universitățîi din Iași: am auzit că zidirea e foarte frumoasă!“ Și un al treilea se bucură astfel de reinstalarea limbii noastre în Chișinăū, singurul oraș în această mare sălbătăcie fără drumuri, fără luminat, fără strade: „Cîțiva ani înapoi era o mirare dacă auziaî limba moldovenească pe strada Chișinăului: nimenî n'o vorbia afară de țeranî venițî de la sate. Iar acumă în toate zilele aud *intelențî* vorbind moldovenește“. Până departe peste Nistru, dulcea noastră moldovenească triumfă, sună biruitoare între neamuri.

Acestea se întîmplă fără niciun amestec al nostru, căci noi dăm Basarabiei numaî... desertori.* În locul acestor fiî rătăcițî cari pleacă batjocurînd țara, ar trebui să ne descoperim Basarabenilor prin cărțî. Și parcă-mî sună la urechî acele cuvinte simple și grave: „cărțî de cultura și istoria neamului, serioase, documentate“... Și pe înțelesul tuturoră. Cărturarî înfumurațî al unui

popor de țeranî fără învățătură, spuneți cîte ați scris de acestea, cu cîte ați putea răcori setea celor cari le cer în Basarabia uitată?

(„Sămănătorul“, anul al III-lea, n-l 52.)

CU PRILEJUL DISOLVĂRII DUMEI RUSEȘȚI.

Duma a fost disolvată. O nouă Dumă se va aduna abia peste nouă luni, la 5 Mart st. n. 1907. Nicî condițiile în care se vor face alegerile nu sînt arătate.

E o lovitură de Stat ca aceia pe care a făcut-o Carol al X-lea. Regele Franciei a plătit-o cu tronul. Vom vedea cît e de tare partidul revoluționar lovit drept între ochi de ucazul lui Nicolae al II-lea.

Palatul ședințelor e închis și pus supt pază.

Petersburgul e deocamdată în stare de asediu, supt regim militar. Uniî din deputați au ținut o consfătuire în Finlanda, unde este un regim special care îngăduie aceasta.

Ziua de Duminecă, 9 Iulie, mai are un învins: pe neghiobul de Goremîchin, învinuit că prin nepriceperea lui, Duma a putut ajunge așa departe.

El e destituit fără a se pomeni vre-o demisie. În locul lui vine tot unul ca dînsul: Stolîpin. Dizgrația împărătească are două uși prin care pot eși de-o potrivă cele două tabere învrăjbite.

Cine va scrie istoria celor două luni de foarte lungi și aprinse discuții ale Dumei va trebui să constate următoarele lucruri:

Dorința de a imita ceea ce au făcut Francesii la 1789, de a schimba o țară prin discuțiile dintr'o adunare modestă, care se ridică de la sine la înălțimi revoluționare și stăpînitoare.

Credința că oamenii sînt unul ca și altul, numiri abstracte, și că ei sînt mișcați, într'un chip ce se poate prevedea și pregăti, de idei, de teorii.

Siguranța deplină în aceste teorii care ar cuprinde ca o destăinuire veșnică a sfintei și marii zeite Rațiunea.

Și, în sfîrșit, multă, foarte multă vanitate omească, în dorința de a ieși la iveală prin lungi desfășurări de judecăți, vanitate care cuprindea pe orice vorbitor, de la focosul Tatar Aladin, doritor de războaie mari, până la cel din urmă biet gîngav care putea lega două vorbe.

Neizbînda au adus-o mai multe împrejurări:

Neînțelegerea în Dumă, mult mai puternică decît aceea din Adunarea Națională de la 1789. În aceasta, erau oameni din același neam și din două clase, care, măcar mai tîrziu, se puteau înfrăți; în Dumă erau slugi ale Cîrmuirii, erau oameni fără niciun fel de îndreptare, erau nobili ce-și oferiau jertfa, erau cugetători socialiști ai faptelor și erau anarhiști sălbateci. Și, mai ales, erau toate

neamurile, tot furnicarul de rase al marii împărății barbare.

Adunarea Națională s'a răzimat de la început pe plebea Parisului, cea mai războinică din toate, crudă și neînduplecată. Duma a pierdut din ce în ce mai mult legătura cu muncitorimea Capitalei, slăbită de ultimele lupte și alcătuită, de alminterea, din oameni blajini, deprinși de veacuri cu supunerea. Iar nesfârșit de mulți țărani, încă mai blajini, sînt departe...

Și, în sfîrșit, cultura, chiagul mișcărilor de prefacere moderne lipsia, — lipsia de multe orî și specialiștilor în discuții cari vorbeau de pe tribuna Dumei.

„Neamul Românesc“, anul I-ii, n-1 19.

CĂTRE FRAȚII DIN BASARABIA

I.

Foaia românească din Basarabia care poartă în litere latine de-asupra unui cuprins în slove rusești numele țerii pierdute de noi, dă în supliment actele oficiale privitoare la disolvarea Dumei și la întemeierea din nou — cine știe pe cât timp? — a tiraniei în Rusia.

Regimul Trepov, care se ascuade supt un Ministeriu alcătuit din oameni de paie, bieți biurocrați miluiți pe rînd cu dregători pînă au ajuns la cea mai de sus, a luat măsuri împotriva tiparului. Cele mai multe ziare din Capitala rusească au fost oprite; pe celelalte le-a încolțit cenzura, vechiul meșteșug dobitoc al foarfecelor crude purtate de mîna fricoasă a cinovnicului. Cine știe dacă, printre foile ce vor fi lovite, nu se va afla și „Basarabia“ bătrînului Gavrilică din Chișinău și a tinerilor cu sentimente și democratice

și naționale, mai ales democratice, dar și naționale, cari-l încunjură. Dacă n-l 14, cel cu proclamațiile „autocratului“ care nu se învoiește a-și jertfi de hatîrul nimănui „autocrația“ străjuită de sfatul de familie al Marilor-Duci, de înțelepciunea lui Trepov și de evlavia lui Pobiedonosev oracolul, dacă acest n-r cu jalnic supliment nu va fi cel din urmă, foaia „moldovenească“ poate să-și strice ulciorul mergînd. alte ori la apă. De sigur că ea nu mai are astăzi siguranța pe care a avea la început și în urmărea ei, până în ziua loviturii de Stat.

Noi am iubit această foiță sfioasă și săracă, nesigură de drumul ei, de alcătuirea, de limba, de ortografia ei, fiindcă ea ni se părea ca un glas de frate pierdut de multă vreme care se aude din nou, depărtat, îngăimat, stîns, nu cerînd un ajutor — căci nici el nu cutează, nici noi nu-l putem da —, ci încercînd cîteva vorbe în graiul pe care-l vorbea acasă, cînd se afla în jurul vetrei sărmane, înainte de a fi prins și dus într'una din multele încăperi de robie ale Împăratului celui mare. Basarabia a trimes deputații la Dumă, dar glasul aceloră nu s'a auzit, fiind aleși oameni fără încredere în ei și fără mijloace. Alți Romîni basarabeni, ca învățatul jurist Gărdescul, veniau de la Universitatea rusească unde erau profesori și ei se amestecau în haosul de ceartă pentru a vorbi de adevăruri veșnice și de în-

dreptări folositoare oricărui neam. Așa încît numai prin rîndurile acelea ale „Basarabiei“, pe care le bucheriam încet, ca uniî ce sîntem puțin cunoscători ai cirilicei degenerate și amestecate care e alfabetul rusesc, numai prin ele ni venia așa o știre slabă, nedeslușită despre gîndul, despre suferința și dorul acelor două milioane de Romîni ce se află peste apa blestemelor.

Și, cîtă vreme a fost dincolo de Prut oarecare siguranță, cîtă vreme se putea urmări o tactică de „Moldovenii“ din Împărăția tuturor nedreptăților, atîta vreme am crezut și noi că se cuvine a nu li turbura rosturile, a-i lăsa să umble cum cred pe drumuri ce li sînt lor mai bine cunoscute decît nouă și să așteptăm pentru a vorbi ceasul unei crise.

Acest ceas se înfățișează astăzi, de și nu în chipul ce puteam să-l așteptăm.

Putem vorbi deci.

II.

Basarabia are înaintea de toate un mare număr de săteni din neamul nostru, lucrători de ogoare tot așa de buni cum sînt de buni cei de la noi. Uniî aû pămînt, răzeși, de și nu în cele mai bune împrejurări pentru a-l lucra. Alții lucrează din greu pe moșia Grecului, foarte puternic în acea.

țară a Armeanului, a Polonului, a Muscalului, a „Moldoveanului“ de același sînge chiar.

Totți acești fiî înstrăinați, dar cu totul ne-schimbați, al neamului nostru doresc înaintea de toate să-și înjghebe mai bine rostul vieții, căpătîndu-și sau lățindu-și, liberîndu-și de sarcine cîmpiiile. „Vrem pămînt“ se aude și acolo cu o putere desnădăjduită, cu toate că țeranul din Basarabia nu e, fără îndoială, mai nenorocit decît al nostru (în această privință, România întrece toate celelalte Ținuturi românești). Din nenorocire, în afară de această călduroasă dorință, impusă de nevoile firești ale vieții, țeranul de peste Prut nu mai are decît un simț al inimii către acei cari pe aiurea, oriunde, în locuri necunoscute, în împrejurări pe care nimeni nu vine să le deslușească în fața lor, se împărtășesc de același grai, care li luminează mintea, li încălzește inima, li aduce lacrimi în vîrfurile genelor și li mîngîie urechea jignită de asprimea poruncii sau momele străine, a Muscalului și Jidovului. Fără școală românească, fără limba lor în biserică, de multe ori fără preot român, ei nu se pot înălța până la gînduri de mîndrie românească, de înțelegere iubitoare a legăturilor ce țin la un loc, peste toate hotarele, neamul.

Ar fi trebuit, credem, să se ție samă de acest lucru hotărîtor. Foaia românească începătoare să nu se inspire de la orașe, unde în același văzduh

de visuri albastre, să de neguri singeroase trăiesc sufletește ca frații, ca țevărășii cei buni și nedeslipiți ai aceluiași război, tinerii „Moldoveni” ce au învățat în școlile mici și mari ale Rusiei, ce s’au pregătit prin citirea literaturii rusești revoluționare, alături cu Muscaii cari au aceleași plete mari, aceiași ochi focosi, aceleași amintiri de suferințe și același avânt de a răsturna vechea capiște a tiraniei, peștera apărătorilor, schingiuitorilor și ucigătorilor de oameni, și, în sfârșit, alături cu amăritul Evreu, înveninat din neam în neam de înjosirea și prigonirea rasei sale pribege oriunde și oriunde rău văzute, care ridică sus glasul pentru a pune în mișcare, lângă mîna lui rare ori voinică, mîna creștinului de ispravă. Să se fi lăsat veștile despre oștenii ce se răscoală, despre satele de pe stepa rusească ce se plîng și ele despre aceleași dureri, să nu se fi vorbit de o potrivă de toate faptele lui Dumnezeu care sufăr de mult, și nu mai pot răbda.

Ci să fi pornit încet o propovedanie către ai noștri despre ale noastre. Răbdător, în graiul cu totul înțeles, să se fi vorbit țeranului, nu numai de pămîntul ce după dreptate trebuie să i se dea și pe care, mai la urmă, dacă și cînd îl vor căpăta semenii săi de muncă, îl va avea și el, ci mai ales despre *sufletul* său și *toate nevoile lui*. Să nu i se fi vorbit ca de un dușman despre boierul său, cînd e de același sînge, ci mai bine

să se fi căutat a se ciștiga cu oarecare blîndeță, în numele frăției neamului, acest boier el însuși. Să nu se fi lăsat la o parte rostul cel mare pe care-l poate avea preotul și prin care am ciștigat în Ardeal mai tot ce avem astăzi. Să nu se fi lucrat cu o clasă din orice neam împotriva altor clase, iarăși din toate neamurile, ci să se fi încercat, prin puterea scrisului bun în graiul românesc, unirea tuturor claselor din același neam împotriva primejdiei ce, neapărat, ni vine de la alte neamuri.

Și, stăruitor, neconținut, de și în chip păzit, așa încît să nu poată da de bănuiră nimănui, să se fi învățat săteanul Basarabiei, și nu numai el, cu gîndul că mai sînt Romîni și aiurea și să i se fi lămurit ce fel de viață în toate ramurile duc acei frați pe cari i-a răzlețit nenorocirea.

Atunci „Basarabia“ ar fi putut peri de urgia prigonirii, dar în suflete ar fi intrat o sămîntă pe care nimeni n'ar mai fi putut-o desgropa și din care la vremea ei s'ar fi înălțat sămănături falnice.

Și, dacă, lucru ce nu-l pot crede, *aceste* lucruri s'ar fi putut spune mai puțin decît foarte îndrăznețele lucruri revoluționare ce s'aun spus, — atunci mai bine să fi așteptat încă o bucată de vreme ceasul, oricît de tîrziu, dar nelipsit și sigur, al dreptății.

„Neamul Românesc“, anul I-iu, n-l 23.

PAVILIONUL BASARABIEI

— La Expoziția Jubilară din 1906 —

Basarabenilor li s'a dat o aripă din „Pavilionul etnografic no. 1“. Nu vreaŭ să știu cine a organizat odăița. Voiŭ arăta numai ce se află și ce ar fi trebuit să se afle.

Ce se află. O Rusoaică cu picioarele goale, adusă din părțile rutenești ale Hotinului, de o domnișoară de peste Nistru; abia știe românește! Apoi destule țesături bune, *cele mai multe au inscripții rusești* (nici măcar traduse!). Cîteva fotografii mici și rele (unele sînt... țigănești); proaste picturi nouă iscălite de un nume muscălesc. Vreo două-trei icoane de tot nouă. Apoi cizme, curele...

Ce ar fi trebuit să fie. Portul rînduit după Ținuturi. Artă țerănească (săpături, țesături de găteală, ouă împestrate). Tabele statistice. Fotografii ale mărețelor noastre cetăți: Hotinul, Soroca, Tigheana, Cetatea-Albă, Chilia; reproducerea chiar în relief a unora din ele. Puțina literatură basa-

rabeană. Chipurile celor mai merițoși Români basarabeni.

Așa cum e, acest pavilion este: o rușine¹.

„Neamul Românesc“, anul I-iū, n-l 22.

¹ Cronică: bancă populară la Chițcani, biroul de avocatură fără plată al bătrînului Gavriliță, confiscarea n-lui 40 din „Basarabia“, prădarea mănăstirii Noul-Neamț. Adunarea Basarabiei răspinge propunerea de a se da satelor dascăli de „moldovenește“ (țeranii din adunare arată că n'aū înțeles propunerea, boierii Dicescu, Suruceanu, Razu, Leonard și Purcel sînt pentru propunere): la deschiderea tipografiei se cîntă românește Imnul imperial; foaia „Basarabia“ deschide o rubrică permanentă despre viața Romînilor din alte părți („Cronica românească“).

PENTRU „BASARABIA“.

„Basarabia“ din 9 August răspunde la observațiile noastre cari spuneam că lucrul cel mai bun ar fi o luptă a tuturor elementelor românești fără deosebire de clasă și că ar trebui mai puțină dragoste pentru idealele rusești, de fericire a „tuturor oamenilor ce sufăr“. După ziarul din Chișinău, boierii au fost și sînt netrebniți: cu ei nu se poate sta de vorbă. Aceasta o spun prietenii de acolo, cari sînt doar la fața locului.

Răspunsul e acesta. Nu toți — recunoaște și „Bașarabia“ — sînt așa. Și apoi rămîne bună pentru toate locurile și toate timpurile învățătura Evangheliei: „Nu vreați moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu“. De ce nu s'ar încerca, cu toată stăruința și iubirea, întoarcerea rătăciților? De pildă, cum facem noi aici. Și nu fără folos. Numai păcătoșii ce nu se pot căi și schimba, aceia trebuie nimiciți, ca oamenii însă,

și nu ca o clasă. Căci, puținî cum sîntem, nu putem arunca nicio așchie din lemnul care tot se mai poate aprinde, încălzind și luminînd.

„Neamul Românesc“, anul I-iū, n-l 29.

O VESTE BUNĂ DIN BASARABIA.

Preoțimea românească din Basarabia și-a deschis de Sf. Dumitru tipografia de limba moldovenească. Inaugurarea ei a fost o zi care va rămânea înscrisă în analele culturii noastre, iar pentru Basarabenii înșii o dată din cele mai fericite. S'a și vorbit românește la serbare.

Prietenește pentru noi s'a arătat și Mitropolitul, de și e Rus, și chiar guvernatorul, care nu s'a sfiit a recunoaște ființa celor un milion și jumătate de „Moldoveni“ în Basarabia și nevoia ce este de a li se da cetire pe limba lor.

Din București era de față tânărul Sergiu Cujbă, un Basarabean și el, care a vorbit răspicat și frumos despre foloasele culturii, adăugind că ea nu întetește răscoale și nu aruncă în aier stăpînirile, ci-și are — adăugim — drumurile și metodele și izbînzile ei (o ce izbînzî minunate, trainice, veșnice !)

Oficialii vorbeau rusește, de și nu cu trufie, dar cinstiților preoți cari au făcut tiparnița în românește, nu li s'a ținut de rău că au făcut să audă și ei ca și oaspetele de la noi acea limbă al cărei sunet se va desface din călătoriile harnice ale slovelor pentru cărțile bisericești pe înțeles.

Începutul acesta cultural nu e strălucitor, nici pretențios. Se începe acolo în plin veac al XX-lea așa cum s'a început aiurea cu mult timp în urmă, și de sigur nu fără folos. Și în alte dăți, pe alte plaiuri, din cartea bisericească pe românește și-au luat zborul scrisul, și apoi și gândul românesc!

Erau de față și redactori ai ziarului „Basarabia“. Acești tineri crescuți în școli înalte rusești, stăpîniți de cetirea literaturii rusești revoluționare, înfrunțiți de prietenii ruși revoluționari, nu puteau să vadă odată în ochi pe preoții „înnapoiati“ ai unei legi de care vremile nouă n'ar mai avea nevoie. Prin popor, scriau ei, și numai prin popor se poate face mîntuirea poporului, pe lîngă care grija pentru neam își are un rost ceva mai mic. Cînd li s'a dat *aici* sfatul de a uni într'un mănunchi pe toți Romîni din toate clasele, s'a sculat cutare Basarabean, medic în România, și s'a răstit la mine *căzăcește*, cu nagaica.

Acum iată că și bietul popa folosește la ceva. Și dintre acești popi s'a ridicat chiar o urare, din inimă, pentru cel d'întăi ziar românesc ce iese între Prut și Nistru. S'a mulțumit de re-

dactori, și „Basarabia“ laudă acum neobosit fapta preoților.

*Așa e bine*¹.

„Neamul Românesc“, anul I-ju, n-1 52.

¹ S'a început lucrul Psaltirii.

DURERÎ ȘI SPERANȚE DIN BASARABIA.

Dintr'o scrisoare a unui Basarabeian:

„Aici pe la noi în Basarabia e liniște, dar ca balaurul cel îngrozitor din povești se târăște o reacție care este mai ales pentru aceia amenințătoare, pentru că vine, nu din partea Guvernului, ci din partea societății și poporului. La ultimele adunări din Chișinău — unul din cele mai „moldovenești“ Ținuturi ale Basarabiei —, când era vorba despre învățămîntul pe limba românească în școlile satești ale *zemstvo*-lui, toți represintanții, în număr de doisprezece, ai țăranimii au fost contra, și propunerea a fost răspinsă. D. Dicescu, mareșalul nobilimii, președintele adunării, a fost indignat, și, după încheiere, nu găsia destule cuvinte pentru a explica țăranilor ce nedemnă a fost purtarea lor într'o chestie națională. „Alianța Poporului Rusesc“ — o societate extremă, cu scopul propagării ideilor naționaliste rusești și cu tendință pan-rusificatoare,

răspindește ideile sale prin popor și a deschis până acum o mulțime de secțiuni prin toată Basarabia.

Țeraniî noștri se înscriu în „Alianță“.

„Neamul Românesc“, anul I-iu, n-1 57.

* * *

„Basarabia“ anunță solemn că n'are nevoie de sfaturile noastre.

Noi, mai modești, avem nevoie de lămuririle și sfaturile oricui în anume privință știe mai mult decât noi și scrie pentru binele nostru.

Cu riscul de a supăra și altă dată pe tinerii luptători de la „Basarabia“, li vom spune oricând că ei nu trebuie să aibă nicio legătură cu vre-un partid rusesc, ci să lucreze pe cale culturală — mai ales — și cu ajutorul Romînilor buni din orice clasă la formarea unei conștiințe românești acolo.

De alminterea sînt foarte bucuros că prin discuția cu mine, necunoscătorul profesor din București, foaia „moldovenească“ din Chișinău a ajuns a spune lămurit că e „național-poporană“, și nu „poporanistă-națională“, cum părea până acum și cum dorim să nu mai pară de acum înainte.

Și dați-mi voie o întrebare: vă plac Jidaniî, sau măcar uniî dintre Jidaniî? Ar fi încă o bucurie să aflăm că nu vă place niciunul.

*

Încă o întrebare pentru „Basarabia“, cu prilejul anului de bancă din fruntea n-lui 51.

Banca de la Popovca, în Ținutul Cetății-Albe, zisă turco-rusește Acherman, e o bancă țărănească oarecare sau o bancă de țărani români? Vezi că unuia dintre „democrați“ îi zice Naia-CEVSKI și altuia Nimerenco, și numai la urmă nite și un Pădureț al nostru!

*

Un interesant studiu despre datinele de nuntă la Români basarabeni se începe în n-l 51 al „Basarabiei“.

*

Dr. Radović și-a dat osteneala de a conduce însuși pe la așezămintele de cultură din București pe studenții basarabeni veniți la Expoziție.

„Neamul Românesc“, anul I-ii, n-l 58.

* * *

Și la Constanța au mers studenții basarabeni.

*

Iarăși ca un eveniment cultural se poate privi cea d'întăiu predică românească ținută la Chișinău în biserica cimitirului. Vorbitorul, un tânăr, D. Niculeț, a vorbit limpede, amintind pe Petru Movilă și atribuind opriri limbii românești decăderea „Moldovenilor“ în Basarabia.

*

În seminariul din Chișinău s'a făcut o catedră de „moldovenește”: titularul e un fost seminarist ieșean, Constantinescu, fiul unui preot de la Sf. Nicolae cel Sărac.

„Neamul Românesc”, anul I-iū, n-l 59.

* * *

Un preot îndeamnă în „Basarabia” pe clericii de la „Frățimea Nașterii lui Hristos”, cari tipăresc de un timp în Chișinău cărțuli traduse din rusește, să-și înalțe scopul și să-și întindă cercul de activitate culturală.

*

* „Basarabia” împlinește șese luni de luptă. Cu acest prilej, ea-și amintește greutățile și suferințele și făgăduiește a lupta aprig „pentru o viață cetățenească și culturală pe temeiuri naționale”.

„Neamul Românesc”, anul I-iū, n-l 60.

* * *

La 3 Decembrie 1906 a fost în Chișinău o frumoasă serbare românească. Cînta corul „moldovenească”, din care fac parte și țeranî. Tînărul Cujbă, din București, a ținut o cuvîntare despre musica poporului. Pe lîngă vechi cîntece din Moldova lui Alecsandri, s'a cîntat și cele două romănțe ale lui Eminescu: „Ce te legeni, codrule” și „Somnoroase păsărele”. O domnișoară Costi-

nescu a cîntat din gură, între altele „Amintirea Basarabiei“, d. Gh. Madan, venit de puțin timp tot de la noi din București, unde a urmat Conservatoriul și a fost ciomăgit la 13 Mart, a declamat din Coșbuc. N'a lipsit „Mult e dulce și frumoasă“ a bătrînului Sion, nici „Ha! Ileană la poiană“ a lui Gavril Musicescu, nici „Fiii României“, pe care o cîntau la noi copiii în anul proclamării Regatului român, nici gloriosul imn „Deșteaptă-te Romîne“, pe care-l îngăduie pomojnicii Țarului, dar nu ciocoi și boierii României libere. S'a vărsat lacrimi de bucurie, s'a purtat pe umeri ca niște învingători cîntăreții.

Pare că-ți vine, aflînd acestea, o veste din altă lume... Odată ce 'nvie, sufletul nu se poate opri: el se hrănește din înseși nădejtile sale. Praf se fac înaintea lui toate alcătuirile, cît de uriașe, ale lumii.

Uitați-vă numai la ce se petrece în Basarabia¹.

„Neamul Românesc“, anul I-ii, n-1 64

* * *

¹ Ziaristul basarabean Alexe Nour s'a hotărît a publica în „Adevărul“ știri și păreri despre viața românească din Basarabia. Nu de alta, dar pentru că „sentimentele „Adevărului“ pentru sfînta cauză a romînismului ni sînt cunoscute“. Că chiar! D. Nour nu e totuși mai Evreu decît Ardeleanul „Adevărului“, d. dr. Dionisie Stoica.

* La Universitatea din Iași s'a înscris în toamna aceasta

Primim n-l 1 al „gazetei naționale independente“ „Moldoveanul“ din Chișinău, a d-lui Gh. Madan. Articolul-prim fâgăduiește luptă pentru cultură și gospodărie în marginile formelor politice actuale. Foaia nu va ataca guvernul rusesc, precum cealaltă foaie, împotriva căreia pleacă cu dușmănie, „Basarabia“, nu atacă și nu va ataca riia basarabeană a jidovismului. Forma literară e mai bună. Se face un loc amintirilor istorice ale Moldovei, pe care „Basarabia“ le ignorează. Se predică unirea creștină a tuturor „Moldovenilor“ pentru scopuri „moldovenești“.

Totuși chestia cu colonelul de jandarmerie din Chișinău ar trebui s'o lămurească d. Madan. Mi se pare că noi n'avem, în bine sau în rău, nimic a face cu jandarmeria de acolo. Și partea în care noi,ăștia din România, sîntem pocniți în frunte cu vorba „străini“, pune pe gînduri. Să nu fi scris aici colonelul fără știrea d-lui Madan, care voiă să se lupte cu tînărul Cujbă¹?

„Neamul Românesc“, anul I-iu, n-l 75.

mai mulți studenți basarabeni, și anume 6 la drept, 4 la științi și 5 la medicină.

* La Universitatea din Iași au fost scutiți de taxă cinci studenți romîni din Basarabia.

* „Universului“ i se telegrafiază că d. Sergiu Cujbă a fost expulsat din Basarabia, ca pedeapsă că a luat parte la ultimele manifestații românești din Chișinău.

¹ D. Alexe Nour din Chișinău ne asigură că foaia sa

ZIARE BASARABENE.

Încă o foaie românească ni trimete Basarabia.
„Viața basarabeană“, care iese într'o ediție cu

„Viața basarabeană“, care va ieși în chirilice pentru Românii de peste Prut și în litere latine pentru cei din alte părți, între cari va căuta să strângă mai mult relațiile, nu va fi iudeofilă și că d-sa a colaborat la „Adevărul“ numai pentru că această foaie (adăugim: ca și contra-bandistii evrei) trece Prutul.

Cursul de limbă românească de la seminariul din Chișinău a fost oprit, apoi îngăduit iarăși, după cererea seminaristilor, de ierarhul basarabean.

* Era să fie bătut la Petersburg, de mulțime, în ziua deschiderii Dumei, antisemitul Crușevan din Chișinău, deputat al Basarabiei. Nu ni-ar fi părut rău: în Basarabia ca și în Bucovina, în Ardeal, în Banat, în Ungaria, străinii ni sînt de o potrivă cînd ei nu înțeleg a face o politică filo-românească. Și Armeanul Crușevan, cu ideale rusești reacționare, sprijinit de nu știu ce „soiuz“ de Muscali, n'are niciun preț pentru noi, de și pe alocurea țeranii noștri vor fi folosind din campania sa economică împotriva Evreilor, lepra Basarabiei românești.

* Representații și concerte cu parte românească la Seminarul din Chișinău.

buchî şi în una cu litere latine, pentru noi, are scopul de a lucra pe terenul cultural pentru binele „Moldovenilor” din ţara de peste Prut. În cel d'întăiu articol ea spune adevărul acesta, elementar pentru noi: „E absurd, după părerea noastră, că Basarabia ar putea susţine revoluţia rusească”. Gazeta cea nouă făgăduieşte a lupta pentru înfrăţirea claselor româneşti din Basarabia. „Înfrăţirea între noi şi Ruşi” i-o lăsăm pe suflet (să-î mistuie dacă nu-î cad greu!). Dar poate că e o nevoie de tactică locală, şi atunci se poate admite. D. Al. Nour, redactorul foii, răspinge polemica de hărăţeală. D-sa a scris cîndva la „Adevărul”; dar nu ştia cu cine are onoarea, — şi i-a părut rău.

Ediţia chirilică are deosebiri. Şi în ea se spune lămurit că „Moldovenii” nu vor hotărî sorţii de izbîndă ai Revoluţiei ruseşti. Iubirea pentru cultură, pentru neam, fără deosebire de clasă, pentru lumină prin naţionalitate va hotărî şi soarta acestei foi. Dorim mai mult interes pentru lucrurile româneşti de un caracter general.

În ceia ce priveşte deosebirea dintre cele două ediţii, ar trebui ca ediţia în litere latine, fiind mai mult pentru noi, să dea, pe un spaţiu mai mic, un buletin al vieţii basarabene în toate formele ei, lăsîndu-se articolele de îndrumare, sfaturile, veştile ruseşti pentru ziarul cu buchî.

„Moldoveanul“, foaia d-lui Gh. Madan, iese și mai departe, dînd cetitorilor din Basarabia o cetrică literară folositoare și ferindu-se de orice ciocnire cu Cîrmuirea. Vești din România și alte țeri romîne nu dă. Va trăi mult și va folosi ceva.

Iar „Basarabia“ democratică și cam revoluționară și aplecată spre socialism pare a se fi stins fără înștiințare și fără prohod. Nu vom uita că a fost cea d'întăiū foaie ce a îndrăznit a ieși românește în acea țară pecetluită cu șapte peceti. Și de aceea ni pare rău de sfîrșitul ei¹.

„Neamul Românesc“, anul I-iū, n-l 103.

¹ Cronică: Boierul basarabean Crupenschi a fost făcut camardiner al Țarului.—Numărul țeranilor romîni ce pleacă în Asia crește tot mai mult.—Întăia coală din Psaltire se trage cu pompă, cîntîndu-se vechi cîntări „moldovenești“.—Lăutari din București cîntă la restaurantul Armeanului Cap-Mare în Chișinău.

O CARTE DESPRE BASARABIA ȘI ÎMPREJURĂRILE NOUĂ DIN RUSIA ¹

Acum doi ani, scriind cîteva pagini de informație despre războiul din Extremul Orient și cauzele lui, îmi arătam credința că a venit și pentru noi vremea să cunoaștem potrivit cu firea, nevoile și interesele noastre lucrurile și prefacerile mari care se petrec pe lume, desrobindu-ne și astfel de stăpînirea tiranică a străinătății, care ni nimicește sufletul, furișîndu-ne zi de zi elemente, materiale și sufletești, de cuccire. Credința aceasta a putut să pară încă neîndreptățită și pornită dintr'un patriotism, dintr'un naționalism prea îndrăzneț. În adevăr, biata cărticică în care pusesem rodul multor cetiri, nouă și vechi, și o parte din sufletul mieu, pe care nu pot să nu mi-l cobor în tot ce scriu, spun

¹ Prefață la „Ruși și Romîni” de D. C. Moruzi, București, „Minerva”, 1906.

saă fac, biata cărticică n'a fost de loc ținută în samă. Alte scrieri românești despre acele groaznice frământări sîngeroase pe țermul și pe luciul mărilor depărtate n'aă avut nici atîta noroc, și ele zac în cimitirele librăriilor. În schimb, s'aă cetit cu patimă lucrări înghebate în pripă, fără știință și fără simț de răspundere, de cine știe ce scriitorasă saă gazetărasă din Parisul adorației noastre.

În ultimele timpuri s'a hotărît însă tot mai mult o schimbare în bine. Parcă înțelegem din ce în ce mai deslușit că avem și menirea noastră și tradițiile noastre și puterile noastre, oamenii noștri, pe cari ne deprinsesem a-î prețui puțin numai după ce străinătatea începuse a-î prețui mult. Înțelegem astăzi prețul informației noastre asupra noastră și chiar al informației pe care scriitori și cugetători romîni o pot da cu privire la viața de pe alte țărîmuri, apropiate saă depărtate.

De aceia, cînd am cetit într'un ziar bucureștean care nu merita această cinste, într'un biet ziar de speculație puțin cetit și lipsit de orice prestigiu, frumoasele pagine, gîndite și simțite, pe care le tipăria cu privire la mișcările din Rusia și la felul cum se cuvine să le judecăm, d. D. C. Moruzi, cunoscut mie prin calda-î scriere mică despre Basarabia, l-am îndemnat să nu le

lase în uitarea ce cuprinde neapărat vechile colecții de ziare și să le adune în volumul care este astăzi în ființă.

Poate că această încercare nouă de a ne lumina *între noi* despre tot ce trebuie să ceară interesul nostru, să aibă mai multă izbîndă decît celelalte.

*

D. Moruzi e un om în vîrstă, cu multe năcazuri și cu puținii prieteni, isolat prin boala și bătrînețele sale de aproape orice înrîuriri și sfaturi, așa încît sufletul său se poate întoarce asupra lui însuși, pentru a înțelege mai adînc și a simți mai tare, pentru a găsi cuvinte duioase și a prinde ici și colo cîte un mărgăritărel de poezie. Astfel, adunîndu-și puterile, care nu se cheltuiesc în vălmășagul și zbuciumul lumii din afară, el a fost în stare a da o carte scriind articole de ziar, pe cînd destui alții dau numai articole de ziar în ceia ce se chiamă că este o carte.

Dintr'un neam care a dat Domni Moldovei — doi Domni, dintre cari unul, Alexandru-Vodă, vrednic de cele mai mari laude, — d. Moruzi a copilărit în Basarabia, unde a și trăit o bună parte din tinereța sa, până după război. Astfel, împrejurările basarabene și chiar viața rusească întregă, în principiile, apucăturile și moravurile ei, îi sînt foarte bine cunoscute. Dacă n'a avut a face cu generația cea mai nouă, tot el o poate

înțelege mai bine decît noi, fiindcă știe supt ce înfruriri a fost ea formată și în ce mediu trebuie să trăiască.

Vorbind numai despre lucruri și oameni a căror cunoștință o are pe deplin, autorul acestui volum — un autor fără nicio altă pretenție, de alminterea, decît aceea de a spune adevăruri folositoare — nu e, ca atîția alți bătrîni, un înșuritor sau mai bine un răspîditor de amintiri, mai mult sau mai puțin bine păstrate. Pe de o parte, e un spirit rînduit, care știe să clădească acolo unde alții ar fi răsturnat numai, claie peste grămadă, piatra, cărămida și lemnăria lor. E unul dintre oamenii cari-și văd subiectul întreg, cari-și pot descoperi cel mai bun punct de vedere al lor față de dînsul și cari știu să-l înfățișeze în categorii firești, cu legătura strînsă. Fiind apoi un suflet simțitor și delicat, cu înțelegere pentru literatură, pentru musică — s'a încercat și în compoziții, în teatru —, el știe, fără să caute și să potrivească, a nu întuneca priceperea și sinceritatea sa prin greșelile construcției stilistice. De și n'a făcut școală românească, de și are cultura unui autodidact și trebuie să-și caute lămuririle istorice pentru anume capitole, care ar putea să și lipsească, în cîte o cărticică rusească a d-lui Zamfir Arbure, d. Moruzi are un scris sigur, limpede, un rost convingător și găsește chiar din

cînd în cînd comparația aleasă, adiectivul care scînteie, întorsătura care înduioșează.

*

Cartea sa se desface în două părți.

Cea d'întăiă vorbește despre Rusia de astăzi privită față de revoluția care ardea dăunază așa de puternic și care mai pufăie încă printre ruine. D. Moruzi își permite — se vor găsi oameni, fanatici sau de rea credință, cari să-l critice pentru aceasta —, își permite a nu crede în putința înnoirii unei Rusii unitare prin sfînta Constituție sau venerabilul Parlament. Lui i se pare că nevoi organice despart și vor despărți totdeauna acest ciudat conglomerat uriaș al Împărăției „tuturor Rusiilor“ care în cea mai mare parte nu sînt de loc și nu pot fi Rusii, în ființele naționale ce nu se pot sfărîma, nici prin puterea de ierî, nici prin teoria de astăzi. Nici rațiunea pură, nici tirania brutală nu sînt în stare a stînge flacăra, veche și veșnică, a sufletelor atîtor neamuri care nu pot uita. Tot ce se face, de Rusul vechi, răzimat pe stîlpul de aramă al Țarismului, sau de Rusul nou, care flutură stegulețul reformei libérale sau utopiei socialiste, nu poate aduce contopirea sufletelor, menite să trăiască deosebi, ci pregătește mai curînd avîntul biruitor al sufletelor acestora, răsărirea noilor ramuri înflorite și roditoare din vechiul trunchi rămas viu în adîncimile sale.

Pentru aceasta, viori totdeauna—ca un tînăr—, umorist dese ori, chiar spiritual mai mult decît odată, d. Moruzi cercetează deosebitele clase sociale, politice și naționale din Rusia, întruchipînd din fiecare o ființă într'adevăr vie, botezată cu un nume caracteristic.

Urmează, ca parte a doua, acel studiu asupra împrejurărilor vieții românești în Rusia pe care l-am analizat în cartea mea „Neamul românesc în Basarabia“.

Și una și alta, cu toate greșelile de istorie și atîtea lipsuri, formează totuși cea mai bună lucrare pe care a dat-o până astăzi un Român despre Împărăția vecină, și mai mult decît o pagină va trăi în literatura noastră chiar¹.

¹ O scrisoare din Basarabia.

Scumpe domnule Iorga,

A ales biata Basarabie reprezentanții săi la Duma Împărătească. Nu cred că dumneata ești un om. naiv, dar în chestia aceasta n'aș fi fost de fel mirat de întrebarea: „cîți Romîni sînt între deputați?“ Cu durere nemărginită și cu rușine, bine înțeles, trebuie să răspund: niciunul.

Între deputații noștri sînt fel de fel de nații, și numai Românul, vechiul stăpîn al țerii, nu figurează. Sînt aleși:

1. D. P. Crupenschi, fost ofițer de cavalerie în armata rusească. Crupenscheștii sînt de origine polonă, dar actualul deputat este „adevărat Rus“.

BASARABIA DE AZI, AȘA CUM O ÎNFĂȚIȘEAZĂ UN GUVERNATOR AL EI.

Puține le mai putem ști despre Romîniî din Basarabia și despre țara lor ținută în sălbătăcie, în cel mai adînc întunec al minții și cu gînd rău împestrîtată prin aducerea a orice fel de

2. D. P. Sinadinò. medic. Grec din Chios, moșu-său a venit în Basarabia fără niciun gologan în buzunar. Ne-potul este primarul Chișinăului și om foarte bogat. Acuma e un „adevărat Rus“.

3. D. Demianovicî, negustor și mare proprietar, din Armenî austriaci. A „cules“ avere bună. Om puțin inteligent. „Adevărat Rus“.

4. D. Șmitov, avocat. Într'adevăr „adevărat Rus“. Membru al „alianței poporului rusesc“. Vorlește mult. (Acuma tace, fiindcă a murit. — *N. R.*)

5. D. D. Caravasili (găsesc scris că el a fost deputat, ba chiar radical, în Camera romîină). Se înțelege că-l Grec. E din Sudul Basarabiei, Ținutul Ismailului. Mare prieten cu Jidaniî și om puțin inteligent.

neamuri în locul bieților Moldoveni momiți cu făgăduieli de pământuri — veșnica lor dorință! — pe malurile reci ale apelor siberiene.

Ei înșii nu scriu, nu mai scriu: n'am văzut, de un timp, nici „Moldoveanul“ d-lui Madan; se vede că loviturile distrugătoare cad acum și asupra foilor de literatură și cultură a poporului, căruia-i împărtășesc în același timp și, cu tot respectul, știrile despre Cîrmuire și măsurile binevoitoare luate de dînsa. De aceia ni face un dar neașteptat fostul guvernator basarabean după

6. D. V. Purișchevici, vice-președinte al Consiliului general al alianței poporului rusesc. Pururea spune că este un „adevărat Rus“, dar poartă un nume cam suspect (începutul numelui cam moldovenesc: „purice“, iar sfîrșitul, leșesc). Orator și poet furios.

7. Fretiaccenco, Malorus. Veterinar, din Ismail.

8. D. Gulichin, om de credință veche rusească (*staro-obreadeț*). Rus și om de nimica. Pe Gulichin l-a ales ca deputat țerănimea Ținutului Orheiū (năprasnicii Orheienii!) — centrul Basarabiei. Cîte amintiri istorice sînt legate cu numele Ținutului acestui al Orheiului Moldovei...

Gulichin e un mic negustor de porci, de prune, etc., din Telinești (Orheiū), știe rău românește (slavă Domnului că măcar el știe, de și nu prea bine!), dar nu știe nimic din trecutul țerii. N'a sfîrșit cursul nici la școala primară. Abia scrie. Este om de tot incult și represintantul de formă al țerănimii basarabene.

9. Cel din urmă deputat este părintele Nicolae Ghepețchi, — adevărat Rus.

...Și, totuși, în Basarabia avem o mulțime de preoți

pogromurile ucigătoare de Evrei, din Chișinău, prințul Urusov, cînd tipărește memoriile sale relative la această trecere a sa prin Chișinău. Apărute în rusește, traduse în „Universul“ în ce privește visita lui Urusov la Iași întru întîmpinarea regelui Carol și potolirea unei mișcări de răzeși nemulțămii cu hotare încălcate, — ele apar acum în întregime supt forma francesă pe care li-o dă, — împreună cu o prefață de obișnuite tînguirî asupra nedreptăților ce suferă prie-

romîni, și încă preoți buni și înțelepți. O comedie de alegeri și mai ales rezultatul e curată batjocură! Și să nu gîndești d-ta niciun moment că astfel a vrut Guvernul rusesc... Alegerile noastre erau lipsite de orice influențare din partea Guvernului (în România știu că nu-i așa). Noi, Romîni, avem drepturi politice egale cu cele ale altor nații. Cînd, întâiași dată, se făcură alegerile în Rusia, poporul românesc din Basarabia a ales pe Siținschi, Ianovschi, etc., — și încă pe cîțiva radicali și literatori (nu ceti, mă rog, cumva liberali): Leși, Greci, Armeni, cari nu știaū românește, și nu cunoșteaū trebile noastre. Doarme și poporul... Avem numai două partide generale: conservatori (!) și radicali (!), dar partidul românesc pînă acuma nu-l afli. Tristă și umilită privește să vezi pe vechii dușmanî ai Neamului Românesc, ca Grecii, Leșii, etc. în rolul de represintanți ai țerii!“

X.

* În iarna anului 1907 se alege și un deputat romîn, Mihaî Șoltuzu.

* Se întemeiază o secție românească la biblioteca publică din Bălți.

tenosul și desinteresatul neam al lui Israel, — un domn Perschi, pe care-l bănuim că a fost fericit de Dumnezeuul părinților săi cu o coborîre din chiar acest neam ales, și nu cules.

Ce e Urusov, se poate spune ușor. Un om harnic și modest, urînd uniforma, desprețuind orice alte discursuri decît ale sale, și chiar pe acestea înainte de a le ținea, — așa-l judeca boierimea și „inteligența“ din Chișinău, cel puțin după asigurarea prințului însuși. „Bun prieten al Jidanilor“, i-ar fi zis opinia publică, prea expertă acolo în chestii jidovești ca să se poată înșela. Ce crede însăși Escelența Sa despre sine, se vede ușor: că e un om superior, care știe să răzbată 'n sufletul suveranului său, care se pricepe a pune la locul lui pe miniștri, care-și dă seama de datoria sa omenească de a iubi pe toți oamenii și de datoria sa oficială de a ocroti de o potrivă pe toți supușii Măriei Sale Împărătești. Atita și nimic mai mult. Poate i se pare că e puțin.

De fapt, sînt azi în Rusia oameni pentru cari veacul al XIX-lea n'a trecut asupra ideilor și sentimentelor în legătură cu politica. Ei sînt, de și călătoresc de la Caluga la Chișinău și de aici la Tver, nobilii francesi din Parisul veacului al XVIII-lea, ucenicii ai lui Voltaire în stil, ai lui Rousseau în idei, contemporanii ai „enciclopediei

diștilor“. În cer poate că nu e nimeni, pe pământ sînt oameni pe cari trebuie să-î privești cu o nepărtinire care se poate numi mai bine indiferență și cu un zîmbet în care scapără ironia. Evreii săi creștin, Rus, Moldovean, Armean, Jidan, nobil, preot, om de rînd —, toți sînt reprezentanți, asemenea între ei, ai speciei umane, frămîntată de patimi și înșelată de gînduri pentru care filosoful are un ușor zîmbet de boier mare, bine crescut. Și acum, asupra tuturor acestor supuși, cari chiamă luarea aminte prin birul pe care-l dau și slujba militară pe care o fac, este Guvernul, care nu e ținut și n'ar putea fi ținut să înfățișeze un principiu, să apere o tradiție istorică, să servească un ideal, ci e dator numai să ție liniștea între miile de oameni mărgeniți, cari altfel, în prostia lor, s'ar încăiera.

Unui astfel de om nu-î poți aduce critice întemeiate pe conștiința că el e în adevăr răspunzător. E interesant însă a-î merge pe urmă.

Ceia ce facem aici.

Urusov se crede chemat la apărarea Evreilor basarabeni, și ca „filosof“ și ca guvernator. Cînd ajunge la Chișinău, primește o deputație a prigo-niților, și-î răspunde cam așa: ei sînt „o rasă bogat înzestrată“, cari neapărat biruiesc supt raportul economic pe Moldoveni și Ruși, „blajini și fără răutate“, lipsiți de „mobilitate“ și cari

„n'au tendința de a strînge bogății, nici capacitatea ce trebuie pentru aceasta“; „de și întîi producători ai bogățiilor, producătorii lor imediați, oamenii de țară nu știu să le păstreze nici să le schimbe; îi veți întrece totdeauna în această privință“; Evreii sînt rugați apoi să se poarte „cuvincios“ cu acești nevrîstnici, să cruțe nedestoinicia și slăbiciunea lor. În schimb, li se îngăduie a merge cu alaiu solemn de 30.000 de oameni pentru a îngropa la cimitir fărîmele cărților sfinte pe care le rupseseră răsculații. Aceasta se petrece fără zgomot și fără bătaie, și firește că meritul îl au Evreii, cari, după sfatul ce li se dăduse, au cruțat; de atunci, scrie Urusov, s'a născut în sufletul său iubirea pentru ascultătorul neam evreiesc.

Dar acest mare iubitor de Jidovime e silit totuși a o zugrăvi, — ici și colo, în linii și schițe care fac, fără voia lui, un tablou, — așa cum o știm noi în țară și cum o știu toți aceia cari, oriunde și oricînd, au avut a face cu dînsa.

La Bender în gară lume de toate treptele și de toate rasele e adunată pentru a primi pe noul guvernator. Acesta recunoaște pe Evreii cari erau să-l cîștige apoi așa de mult: ei îl „arată cu degetul“ și vorbesc tare despre dînsul. Cuvîntă și modestie, și mai ales dovadă de prigonire. La Chișinău, unde Evreii sînt 70.000 la o poporație de 140.000 de oameni — cresc și se înmulțesc

în suferință ! —, ei își răzbună pentru pogrom purtînd doliu public, închizînd prăvăliile, și mai ales *dînd drumul lucrătorilor creștini*. Deci lipsă desăvîrșită a exclusivismului de rasă. După discursul cel mare al Escelenței Sale, se putea vedea, la primblare, Sîmbătă „o mulțime compactă de Evrei și Evreice gătiți” : sfioși și fricoși cum sînt, scot de acolo pe creștinii, cari, ei, aū prostia de a se crede stăpîniîi țerii din moși și strămoși. La audiențe, guvernatorul abia poate scăpa de gura Evreilor, cari „exagerează faptele” și „daū amănunte prea din cale-afară ca să le poată crede cineva în totul”. Cea mai mică făgăduială-i face să năvălească a doua zi chiar după răspunsul definitiv.

În viața de toate zilele, „e de necrezut ușor să prăzi pe Moldovean, care merge de la sine înaintea jafului”. Cine folosește și cine l-a adus în acest hal, pe lîngă buna administrație muscălească, despre care va fi vorba îndată, înțelegeți: împotriva legii de la 1882, care oprește pe Evrei de a ținea moși în arendă, bieții oameni prigonii le țin mai pe toate, corupînd administrația cu 50 de copeice, taxă de mită, la hectar. Altă lege oprește așezarea Evreilor în sate. Ținutul Hotinului are însă nu mai puțin de 8.000 în mijlocul sătenilor. Evreii sînt opriți de a sta la hotare; la Noua-Suliță însă, unde se neguțează cu pașaportul cel ieftin — și ilegal —

de 3 ruble, un Evreu face venit de 15.000 de ruble pe an; un bon cu iscălitura acestui stăpîn al Stăpînirii hotăreşte tot, şi, în schimb, el ţine pe toţi funcţionarii, cu casa, mîncarea, băutura şi toate viţile. Înaintea oraşelor — precupeţia fiind oprită şi, în orice caz, foarte dăunătoare pentru ţeran — stau precupeţi cu grămada, şi Urusov îşi bate joc de un ofiţer care obişnuia să împrăştie cu biciuşca pe aceşti exploatatori fără milă şi fără ruşine. Până şi în biserica Mitropoliei se încumetă să între Evreii, şi acelaşi ofiţer e luat în rîs pentru că a împiedecat pe doi din ei să calce în lăcaşul sfînt. De altfel, Evreul basarabean n'are frică de oaste: alt ofiţer, care lovise pe un negustor jidan pentru că-l insultase, e bătut, împreună cu un coleg, de calfele prăvăliilor jidoveşti, care tîrăsc prin praf şapca împodobită cu cifra Ţarului.

Încă o apreciere: Evreul are o desăvîrşită „indiferenţă pentru laturea idealistă a oricărui fel de politică“, şi cel mai straşnic revoluţionar se face apărător al ordinii cînd rublele-l sună în tejghea.

Al doilea flagel pentru „proştii“ din Basarabia sînt administratorii ruşi, pe cari tot Urusov are bunătatea să-l descrie. Să-l urmărim iarăşi.

Ţarul ştie că limba moldovenească e de obîrşie latină şi se teme de înrîurirea pe care România

o poate avea în Basarabia. Ministrul de Interne vrea să smulgă Ținutului Ismail legile românești rămase după 1878. Urusov se gîndește chiar că acest Ținut, cu toată Basarabia-de-jos, s'ar putea întoarce la România, „care-l întinde brațele de peste Prut“. Până atunci însă, jaful în permanentă va domni.

Ostașii împărătești fură de zvîntă: Guvernatorul însuși o spune, de hatîrul Evreilor săi măcar. Poliția din Chișinău fură pe an, din partea ei, un milion de ruble, și același guvernator asigură că poliția din Petersburg nu se satură fără 15 milioane. Comisarii de sate merg în trăsură cu patru cai, ieaă clasa I-iu în tren și pot pierde la jocul de cărți miî de ruble. Ei îngăduie petrecerea Evreilor la sate și arenzile jidovești. Uniî, pe lîngă taxa de 50 de copeice la hectar, saû fie și în locul ei, capătă de la Evrei pămînt și vite. Călătoresc, cu drept și mai ales fără, pe seama sătenilor, cari daû pe an 360.000 de ruble pentru căruțele și trăsurile innaltei Cîrmuirî.

Al treilea flagel: boierii n'aû neam și aproape n'aû lege. Pe moșii culeg dijma tîrgului; cel de la Ungheni strînge 10.000 de ruble pe an. Nu daû chitanță pentru acest venit medieval, și, dacă vre unul o cere, administrația-l iea în primire. La Chișinău, musica e veșnic la clubul nobililor, și, la 8 ceasuri de dimineață, cînd oa-

meniî ceilalţi şi-aă început munca, ea cîntă în stradă pentru plecarea triumfală a celor ce aă cîştigat şi a celor ce aă pierdut la jocul de cărţi. Fac planuri şi cheltuieli nebuneşti, ca acel „Adăpost al nobleţei“, clădit de Balş, care a văzut la urmă că niciun „decavat“ nu se înjoseşte a veni să locuiască în el. Fură la aşezăminte de binefacere, şi capătă decoraţiî împărăteşti în schimb!

Să credem pe d. Guvernator! D-lui ştie ce spune!

Într'un colţ, Escelenţa Sa a văzut şi pe prostul ţeran care plăteşte şi îngăduie toate acestea. L-a văzut în genunchi, cu jalba pe cap, l-a văzut dormind lîngă carul cu marfa Jidanului, l-a văzut luat în rîs, înşelat şi, totuşi, senin. Şi a socotit atunci că are înaintea sa un dobitoc nesimţitor, cu faţa singură de om. Nefiind creştin şi neavînd pe umeri o mie de ani de apăsare şi suferinţă, n'a înţeles ce zace în inima aces'ui biet om năcăjit, despre care şpune totuşi două lucruri: că nu poartă ură nimănuî — semn de stupiditate — şi că s'aă ridicat cu toţiî în ultimul războiă cu dorinţa pătimaşă de a-şi sluji Împăratul pe cîmpul de războiă, străin de el, al Asiei depărtate, — semn de „lăudăroşie“, scrie tovarăşul de neam şi de clasă al celor cari de o mie de ori aă rupt-o de fugă supt Port-Arthur şi în tot largul Manciuiei.

Acuma faceţi ce voiţi, Evrei răpareţi, funcţio-

narî mitarnicî, boierî chiulangiî şi petrecători, guvernatori filosofici cu ironia pe buze. Dar, cînd se va ridica acesta, prostul de azi, cu arma în mînă, saŭ cu lumina culturii în minte, atunci, — atunci o să vedeţi voi ¹!

„Neamul Românesc“, anul al III-lea, n-l 95.

¹ Primiiin cele d'întăiŭ două numere din revista basasabeană „Luminătorul“, care se întitulează „jurnal bisericesc“ şi „ediţia sfatului Frăţimii Naşterii lui Hristos din Chişinău“.

Are un bun program, care prevede tipărirea de predici, „voroave“, traduse din ruseşte, articole privitoare la dogmă, combaterea superstiţiilor şi „credinţelor deşarte“, „răspîndirea în norodul moldovenesc a documentelor (hri-soavelor) atingătoare de istoria vieţii obşteşti creştineşti din eparhia Chişinăului“, poesiî morale şi bisericeşti, împărtăşirea orînduieîlilor bisericeşti.

Limba e bună, tiparul cirilic, de toată frumuseţa.

Ni se spune că episcopul Vladimir a scris că „împărtăşeşte pe deplin dorinţa preoţimii de a avea jurnal în limba moldovenească“ şi că a dăruit 300 de ruble pentru darea la lumină a revistei.

Găsim şi versuri frumoase de d. I. Rădulescu, care ştie să amintească de strămoşii „luptători“:

Din Prut şi Nipru pân' la Mare;

Documentele, le aşteptăm încă.

N-l 1 a ieşit în Ianuar; al doilea poartă data de Septembrie.

* În toamna anului 1903 trupa de operetă Grigoriu dă reprezentaţii la Chişinău.

SUFLETUL ROMÂNESC ÎN BASARABIA DUPĂ ANEXARE.

— *Idei dintr'o conferință ținută la Huși, în ziua
de 29 Novembre 1909* —

I.

Se vor împlini în curînd o sută de ani de la luarea Basarabiei de către Ruși. Adecă acum o sută de ani, prin pacea de la București, din Maiu

* Noû episcop basaralean rusificator, Serafim Ciceagov.

* „Luminătorul“ cîntă „Rusia“ și „Imperiul falnic, pui de leu“.

* Socialiștii basarabeni se declară pentru rusificare.

* „Moldovanul“ din Chișinău începe să apară iarăși.

A fost întrerupt de lipsa din țară a redactorului Gh. V. Madan.

Are cuvinte frumoase într'un articol-prim, din care reproducem:

„Am zăbovit prea mult prin țeri străine. Dar acum sînt iarăși în țara mea, pe pămîntul strămoșesc; aud din

1812, ei au luat partea de Răsărit a Moldovei, și anume partea cea mai bună, mai mănoasă, mai potrivită pentru creșterea vitelor —, cum ziceau plângînd boierii de atunci, într'o vreme cînd fruntașii țerii nu mai știau să se lupte. Aceste în-

noă răsunînd împrejurul mieu dulce și frumoasa noastră limbă moldovenească.

Din noă mă voi stăru, pe cît este îngăduit și cu putință, să luminez norodul moldovenesc în graiul părintesc. Voi îndemna, voi povățui, voi îmbărbăta asupra celor de folos sufletului și gospodăriei Moldovenilor.

Țin să mărturisesc că noi, iști de la gazeta „Moldovanul“, vom urmă aceeași cale ca și până acumia. Nu ne vom strădănu cu soarta întregii omeninii, căci nu ne vom face de rîs mccoșindu-ne să punem țerile la cale, să dăm sfaturi sau să cerem socoteală miniștrilor și Împăraților.

Casa noastră va fi tot la margene de sat.

Ni vom căuta de nevoile și năcazurile noastre, pe care numai noi, Moldovenii, le îndurăm și pe care mai întăiu și mai vîrtos noi le putem ușura.

Ne vom sfătui unii cu alții la lumina zilei; vom sta de vorbă în graiul nostru moldovenesc, după care atîta amar de vreme cu jale au oftat părinții noștri. Acest dor al lor și al nostru s'a împlinit; de vom fi vrednici și cuminți, se vor împlini și celelalte.

Dacă vom putea pe lingă gazetă să mai tipărim și niscaiva cîrticele plăcute și folositoare Moldovenilor, vom face-o bucuros; de nu, ni vom mărgeni truda la această gazetă.

Tovărășie cu cei cari vor să facă din curmei scară la cer și să culeagă stele, nu vom lega; căci ni cunoaștem puterile și ni știm locul nostru.

Noroadele mari, bogate și puternice pot să-și croiască

tinse și frumoase Ținuturi n'aveau pe atunci un nume osebitor, ca și Moldova-de-sus cînd ni-a luat-o Austria: răpitoriî se grăbesc să acopere cu un nume fals, crezînd că-și pot ascunde astfel fapta rea, ceia ce au răpit.

La pacea din București deci, Rusia, care nu purta război cu noi, Rusia ai cării ostași fuseseră primiți totdeauna bine la noi, în țară ospitalieră, primiți cu crucea și evanghelia de clerici, poate și pentru a se aminti astfel acestor vînători de pămînt străin dreptatea și cruțarea creștinească, ni-a luat Basarabia pentru că avuse o socoteală cu Turcia. Crezuse că poate opri amîndouă țerile românești întregi, cu binecuvîntarea lui Napoleon I-iu, care numai Dumnezeu știe de cîte ori ne-a dat și unora și altora: au fost cîtiva ani cînd numele Împăratului Alexan-

soarta zi cu zi, ceas cu ceas cum voiesc și li place, căci nimeni nu îndrăznește să li sufle în borș, să li facă împotrivire. Iar noroadele mici, sărmanele, trebuie să aștepte cu zecile și sutele de ani la răspîntia vremurilor momentul prielnic, — de obicei de scurtă durere. Dar, dacă au făcliile aprinse, apoi pot zice cu temei și dobindă:

„Acum sau niciodată croiește-ți altă soartă !“

Eci slobozi sînt să ne hămăiască din nou Jidani de aici și să ne ccărască Romîni de peste Prut (? N. I.). Noi tot numai cugetul nostru și al norodului nostru moldovenesc de aici vom avea de judecător ai faptelor și purtărilor noastre“.

dru Pavlovici, și nu al unor Voevozi romîni, a fost pomenit la liturghie și scris de-asupra ușii bisericilor ce se ridicau. Francesii pătrunseră însă în Rusia, și atunci vecinii se mulțumiră și cu o pradă mai mică. Trădarea Fanariotului Moruzi, din neam de Domn romîn, i-a ajutat la aceasta¹.

Rușii vor serba ca o zi de bucurie centenariul anexării. Noi va trebui să o comemorăm ca o zi de durere și ca o zi de trezire a speranțelor pe care le dă totdeauna dreptul veșnic, care nu poate fi învins, nici cucerit.

Cine va putea face această comemorație? Statul? Dar el are datoriile internaționale de care nu se va putea depărta. Cel mult dacă nu va trimete din spirit de bună vecinătate o telegramă de felicitări la Chișinău. Altă dată Statul romîn, care-și amintea încă bine de unde a venit, dintr-o mișcare a sufletelor, fiind mai puțin desăvîrșit în corectitudine, mai puțin aplaudat de Europa, avea unele îndrăzneli pe care nici nu cutezăm a i le cere acum. Cînd s'aû împlinit o sută de ani de la răpirea Bucovinei, Austrieii aû serbat acea zi de bucurie, Austrieii, reprezentanții „culturii“, ai „spiritului german“, al „credinței germane“, adică, firește, Rusnecii vagabonzi și cerșitori, aventurierii poloni, cehi și

¹ Cercetări ulterioare mi-aû dovedit că el n'avea interesul și puterea ce ar fi trebuit pentru aceasta.

de alte neamuri, și mai ales „Austriecii“ pe cari-î vedeți și-î răbdați aici lîngă d-voastră, Europeanii de rasă asiatică. Aū întemeiat în numele culturii o Universitate provocătoare, insultătoare, pentru a răspîndi lumina între barbari: s'a întîmplat, ce e dreptul, că razele acelei lumini n'aū ajuns până la noi, dar din Universitatea noastră, cea barbară, de la Iași, întărită ca spirit, pornesc tot mai multe raze, care descopăr Romînilor din Bucovina un trecut și-l fac să întrevadă un viitor. Și s'a mai întîmplat un lucru: că, nevenind la Cernăuți barbarii Moldovei, barbarii romîni din Bucovina se grămădesc tot mai mulți în Universitatea feciorilor de Evrei, nu pentru a sorbi spiritul străin, ci pentru a introduce pe cel românesc. Mîini energice de tineri lucrează pe frontonul Universității jubilar, scriind pe dînsa „Universitate românească“ și începînd a însemna în locul datei de anexare o altă dată, pe care o așteaptă ei și o așteptăm și noi.

Cînd discursurile triumfătoare răsunaū la Cernăuți, lumea se aduna la Iași, cu autoritatea comunală în frunte, pentru a inaugura într'un colț năpădit de Jidovime bustul de marmură al lui Grigore Alexandru-Vodă Ghica. Ghica a fost, cu tot sîngele românesc revărsat în neamul său, un Grec; moartea lui, doi ani după luarea Bucovinei, nu se datorește acestui eveniment. Îl pîrîseră boierii la Turci pentru simpatii față de Ru-

sia și pentru biruri luate pe nedrept de la țară, și Turcul trimes să-l prindă a crezut că e mai ușor să ducă la Țarigrad un cap tăiat decît un om viu. Dar popoarele au nevoie de oameni simbolici, cari să întrupeze o luptă, o biruință, o înfrîngere, o tragedie. Cînd nu-î are, îi crează, și astfel durerea noastră a înfăptuit pe acestăalt Grigore Ghica, deosebit de cel istoric, fals din punct de vedere al adevărului, dar care va trăi totuși atîta timp cît și durerea noastră.

Rusia nu obișnuiește a face Universități de rusificare, pentru Romînii ei și — mai știți? — pentru noi; nu îndrăznește a le face. Cu ce clădire va comemora ea răpirea Basarabiei? Ar fi mai potrivit: cu o temniță mare. Cu una în care să între toți Romînii de acolo cari vrea să fie Romînii și îndrăznesc a o spune. Dacă o astfel de temniță s'ar face pentru Ardeleni, la Alba-Iulia, răpede n'ar mai încăpea oaspeții într'însa. Cea din Chișinău ar rămînea goală: menirea noastră e să pregătim locuitorii, cît mai mulți, pentru dînsa. Căci fără vamă de suferință, fără lacrimi din prisosul durerii, fără sînge din prisosul vieții nu se mîntuie din robie un neam.

Statul romîn nu va cuteza poate nici măcar să orînduiască în Maiu 1912 publicarea unei cărți despre Basarabia românească, despre cei o mie de ani cît au fost ale noastre aceste Ținuturi, ca un răspuns la cartea în care Rușii ar vorbi des-

pre cei o sută de ani de cînd aŭ această țară. Să comemoreze măcar opinia publică; s'o desvețe Liga Culturală de obiceiul ce are de a întreba la ușile partidului respectiv ce trebuie să facă în asemenea chestii, care admit pentru politicienii aceiași soluție negativă. Să se facă oriunde comemorația, dar mai ales în orașe ca acesta, care trebuie să fie turnuri de strajă, pentru a vedea peste hotar, pentru a pîndi ceasul cel bun, pentru a da lovitura cea cu izbîndă.

II.

Cînd Rîsîia a luat Basarabia, ea a avut grijă să păstreze un timp înfățișarea românească a țerii, să cîștige prin recunoașteri și adăugiri de drepturi toate clasele, — mai toate măcar.

Guvîrnator a fost numit un Sturdza așezat în Rusia și al cărui urmași erau să fie cu totul înstrăinați, în sens franțuzesc și rusesc. Exarh al Sinodului rusesc, Vlădică în Chișinău a fost așezat un răzeș bucovinean, Gavriil Bănulescu, care a tipărit cărți românești.

Boierilor li s'a cerut să se așeze cu totul peste Prut ori să-și vîndă în termen scurt moșiile. Cei mai mulți aŭ rămas în Iași și aŭ pierdut moșiile, cu totul ori aproape. Și la noi în casă era un sipet mare de fier în care se cuprindeau multe petiții rusești timbrate pentru o lungă cheltuială și o mare pagubă, din care am rămas

oamenii săraci. Celor ce găsiră însă că e mai bine să primească oblăduirea împărătească, ce nu li s'a dat? Drepturi ca ale nobililor ruși, cinuri de funcționari, cordoane de cavaler —, juvețe prinse de gîturî plecate.

Clêrul, în țara unde pretutindenî arde lumina la icoane, în țara unde Statul sprijine Biserica sprijinindu-se pe dînsa, în care toți se pleacă înaintea clericului, n'avea de ce să fie nemulțămît.

Și, în sfîrșit, țeraniî neliberî, cari aveau înaintea lor exemplul eroicilor răzeși ai Orheiului și Sorocăi, au prins ceasul prielnic al vînzării moșilor pe nimic și s'au împrăștiat pe brazda lor.

III.

Fericit ar fi fost neamul nostru, cu toate clasele lui, în Moldova Împăratului creștin, dacă un popor ar trăi, cum cred socialiștii, numai din viața trupului, dacă el s'ar simți bine numai în oasele și carnea lui. Dar un suflet dumnezeiesc se zbate în acest trecător înveliș al nostru, un suflet pe care altă voință decît a noastră îl duce pe căi ce cuprind răbdare și suferință, dar de pe care toate chemările cărnii ce tinde spre mulțămire nu-l pot îndepărta.

Și sufletul acesta nu putea trăi, adecă nu se putea desvolta și nu putea stăpîni în Basarabia. Aceasta se văzu îndată. Noua gubernie n'a dat

niciun scriitor rusesc și n'a putut păstra niciun scriitor român, decât doar înăbușindu-l.

Unii au pribegit, îndată după începerea erei rusești. Cel d'întăiu fabulist al nostru, Alecu Donici, e un Basarabean, născut și crescut peste Prut. Toată viața și-a adus aminte de malurile Răutului, de șesurile bogate, de cîmpiile înflorite ale Basarabiei sale. Fiū de boier, a intrat în școala militară a stăpînilor, a purtat uniforma Țarului. Dar de-odată l-a furat dorul. Dorul cel mai ciudat și cel mai strașnic; nu acela care chiamă pe cineva spre țara lui, locuită de cei mai aproape din neamul lui, ci dorul care smulge dintre cei mai de aproape și înstrăinează de țărîna cea mai iubită pentru a găsi aiurea, în libertate, sufletul neamului său. Așa a făcut Donici, și viața lui întreagă s'a desfășurat apoi la noi,

Un altul, înrudit cu această familie, Alecu Rusu, s'a adaus la rîndul lui scriitorilor romîni din Moldova. Și lui îi răsăria înaintea vedenia satului basarabean unde văzuse întăiu lumina zilei și frumusețile naturii. Dar nici spiritul lui liber nu i-ar fi îngăduit, după studiī făcute în depărtatul Apus, să trăiască în părțile românești unde Romînilor li era îngăduit orice alta decât să aibă un suflet.

În Basarabia și-a petrecut toată viața cavalerul — un cavaler de Ordin rusesc — C. Stamati

Era nepotul de frate al marelui Mitropolit moldovean Iacov, mai întâi episcop al Huşilor; tatăl său rămăsese peste Prut şi acolo şi-a avut acestă alt scriitor pămîntul, funcţia, decoraţia. Dar şi pe dînsul în Moldova îl chema dorul; a străbătut-o, nu ca un străin doritor de a vedea şi afla, ci ca un evlavios pelerin, culegînd la Iaşi, la Suceava amintiri din trecutul românesc comun, inspiraţii neuitate pentru scrisul lui. Cînd Mihail Kogălniceanu, întors din Apus, începu să tipărească o revistă literară pentru toţi Romîni, *Dacia literară*, cînd el ceru ajutorul tuturor scriitorilor neamului fără deosebire de graniţă, Stamatii-I trimise duioasa idilă rurală, ţerănească, a „Gafiţei blestemată de părinţi”. Din cronicile Moldovei, din viaţa răzăşească şi vitejească a Moldovei, din superstiţiile populare ale Moldovei s'a inspirat el pentru a scrie poemele sale, şi isteţia săteanului nostru dă viaţă fabulelor lui, scrise într'o limbă românească aşa de bună. La Iaşi a apărut către sfîrşitul vieţii lui culegerea operelor poetice ale unei liniştite şi îndelungate activităţi, stăpînite de spiritul românesc.

În acelaşi spirit de glumă şi înţelepciune a neamului scrie, tipărind la Ruşi din Chişinău, Ion Sîrbu, care nu ştia gramatică nouă, dar păstra cu evlavie şi mlădia cu pricepere limba cea veche. Poesii lirice sta alături cu fabulele lui, poesii slabe: nu din ele aflăm ce se putea pe-

trece în sufletul său, ci din scurta fabulă a crinului pe care nici ploaia nu-l hrănește, nici soarele nu-l bucură, căci e „în străinătate“.

Și ca dînșii simția o generație întreagă. Scrisorile ei ni-o spun. Și dăunăzi cetiam un răvaș prin care cutare bătrîn care-și simția bătrîneța cerea de-acasă, din Moldova, o șubă bună, ca să-și încălzească trupul și poate, pe lîngă aceasta, să-și încălzească de amintiri sufletul.

IV.

Cel din urmă pribeag ce ni-a venit de peste Prut a fost și cel din urmă represintant al inteligenței românești din Basarabia. Bogdan Petriceicu Hasdeu, adevărat urmaș al neamului ce a dat pe Vodă Petriceicu, era fiul și nepotul unor oameni de talent cari scriseseră în rusește și leșește. Nu doar că ei s'ar fi înstrăinat după 1812, ci pribegii vechi, d'innaintea anului 1700, ei păstraseră din spiritul românesc doar mîndria neamului lor și, în legătură cu aceasta, amintirea trecutului moldovenesc. Mediul basarabean nou a înviat pentru Romîni pe Hăjdău, tatăl și fiul, cari aveau moșie la Cîrstinești lîngă Hotin. De la noi a avut B. P. Hasdeu însușirile bune ale sufletului său; cele rele, de sarcasm, de imaginație fără frîu, de lipsă a iubirii de oameni și a simțului de datorie le căpătase, la Universitatea din Harcov și între colegii săi ofițeri, de la

străinii. Părăsindu-l, la noi și-a făcut el toată viața.

Cînd șirul scriitorilor basarabeni a încetat, limba noastră mai trăia încă în bisericile de sate. Românește răsuna cîntările, românește se cetia Cuvîntul lui Dumnezeu, românește se săvîrșiau tainele cele mari, românește vorbea predica din vechile Cazani¹.

Apoi, supt Vlădică rusificați sau ruși, opreliștea graiului moldovenesc s'a hotărît, și întunec adînc s'a întins peste suflete. Străinii cari ne apucaseră de gît cu desmierdări pentru a ne zugruma, ei cari ne coborîseră adînc în mormînt, cari presăraseră multă țernă asupra noastră și înfipseseră într'însa o cruce pravoslavnică purtînd însemnări muscălești, ei nu se gîndiau că mortul cel jertfit de ei ar putea să învie vreodată. El a înviat însă, fără ca măcar glasul nostru de frate, pătrunzînd până în lăcașul lui de întunec, să-l fi chemat.

V.

Dăunăzi, Rușii făcură revoluție împotriva Țărului. Rușii, și mai ales Evreii, și uni și alții socialiști, internaționaliști, nu se puteau gîndi la mormîntul sufletesc al bietului Moldovean. Rusia

¹ La 1867 foaia oficială a eparhiei apărea și în românește în față cu textul rusesc.

nouă, liberă, democratică, parlamentară, Rusia roșie a viitorului trebuia să fie o Rusie rusească.

Dar, când se vorbește de viață în cimitire, nu învie morții cari și-au isprăvit traiul pe dreptate și nu prind viață staffile nebune ale gândului bolnav, ci se ridică, cerîndu-și dreptate, cei uciși tîlhărește. Rusia cea nouă n'a unde o găsi astăzi, când revoluția a fost înăbușită, dar vechea Moldovă basarabeană, pe care o credea moartă, trăiește.

Au început întâiu boierii. Familii unde abia se știe românește au dorit represintații românești în Chișinău. Și s'au dat. A fost ca o bună veste. Cine ar crede că gluma ușoară a lui Alecsandri a putut fi întîmpinată cu ochi în care se deslușia o durere tragică, cine ar putea crede că lacrimi răsăriau într'înșii? Și așa a fost. Fiindcă nu era vorba de glumă sau de patimă, de comedie sau de tragedie, ci de sufletul nostru ce învia și vorbea și chema în graiul nostru. Și lacrima aceea s'a uscat, dar ochiul atins de dînsa a văzut, și prihana vechii orbiri s'a curățit de pe dînsul. Pe țeran nu-l întrebaser nimeni. Doar, și acolo, boierul nu vede în jos! Dar iată că, din adîncul satelor întunecate, s'a ridicat un singur glas de plîngere, de cerere, de voință: dați-ni graiul românesc în biserică! Și s'au chibzuit mult străinii și, fiindcă legea creștină nu poate fi fără cuvînt înțeles altceva decît o biuguială păgînă,

aû trebuit să se învoiască şi ei. O comisiune a lucrat şi lucrează: ea a dat o Psaltire, Rugăciuni, şi, de curînd, cel d'întăiû volum din Vieţile Sfinţilor a apărut la Chişinău. Întoarcerea la romînim a bisericii satelor a început şi, prin ea, însăşi Basarabia românească-şi liberează sufletul.

E acum rîndul nostru de a lucra¹.

„Neamul Romănesc“, anul al IV-lea, n-1 138.

¹ Din vechea Basarabie românească, pierdută în 1878:

„Cred că-mî fac o datorie a arăta viaţa fraţilor răzleţi, despre a căror soartă ştim atît de puţin, şi cari de 32 de ani beau veninul suferinţilor amare, neştiind ce-î bucuria, pe ale căror frunţi durerea a săpat urme adînci şi ale căror cugete găsesc dulcea alinare în divina speranţă. Sufletele lor atît de chinuite aû avut o clipă în care fericirea le-a cuprins, în care entuziasmul li deşteptase o viaţă trecută, a cărei dulce amintire se şterge numai trecînd în noaptea eternă...

În asprimea vieţii lor amare, rare orî inima, nobila inimă românească, a tresăltat cu atîta bucurie, ca atunci cînd din coardele scripcei unei orhestre româneşti din Huşi, stabilită la Cahul, curgea în unde duioase doina, frumoasa doină, în a cărei melodie suferinţa varsă lacrimi de alinare. Liniştea era profundă: părea că Domnul şi-a revărsat divina-Î mîngîiere...

„Nu voiû uita uşor această scenă, ce a stăpînit un moment sute de suflete, care în acest izvor înneccaseră amarul. Nu trecu mult, şi, după cîteva melodii româneşti cu acelaşi farmec aproape, veni rîndul maiestrosului „Deşteaptă-te Romîne“, care căzu ca scînteia unui fulger asu-

UN MARE BINEFĂCĂTOR AL CULTURII ROMĂNEȘTI : VASILE STROIESCU.

Cînd, acum cîteva săptămîni, s'a auzit că d. Vasile Stroiescu — Vasile de Stroesco, cum se scrie d-sa, ca nobil basarabean, coborîtor al vechilor noștri răzeși și boieri — a făcut o'danie de

pra acelei duiosii; o înflăcărare cuprinse inimile, o adevrată beție de entusiasm.

„Dacă în mijlocul acestor suflete zbuciumate dorul de patrie ar fi mai puternic sădit, prin o mișcare națională mai vie, nu așa lentă ca până în present, poate că, într'un viitor mai apropiat sau puțin depărtat, s'ar putea avea o cale deschisă spre a lupta pentru reînvierea națională. — P. M.“

* Să fie adevărat ce spune o foaie de „dincolo“ că în Basarabia catehismul se va preda românește copiilor din școala primară?

* „Luminătorul“, foaie bisericească pe limba noastră, apare regulat și supt noul Mitropolit, despre care s'a dus zvonul că vine cu scopuri de rusificare.

100.000 de coroane fondului cultural din Blaj, menit să sprijine, împotriva oricui, școala românească, a fost o uimire. Se poate ca un Român bogat să facă, un astfel de lucru? Dar aceasta înseamnă călcarea în picioare a celor mai frumoase datini naționale! Când cineva din neamul nostru are bani de prisos, mai cumpără moșii, clădește vre-un palat aurit, călătorește pe unde Dracul și-a nțercat copiii săi face pe „boierul valah“ în lumea cîntărețelor și dănțuitoarelor din Paris, orî de-l ajută vrîsta orî nu. Așa se cuvine: așa s'a făcut și așa o să se facă. Un Grec, un Bulgar pot dispune altfel de banul lor, fiindcă doar unul e numai o „capră“ de Grec, iar cellalt un „tucanaglava“ prost de Bulgar, dar o nație nobilă trebuie să aibă alte apucături.

Mulți se miraū de ce d. Stroiescu, Român ortodox din Basarabia pravoslavnică, s'a găsit să facă darul său de rege Bisericii unite, cu care nu e legat prin nimic. Vre-un Român prea *roman* de dincolo s'o fi gîndit poate la vre-o convertire în perspectivă, căci sînt și rătăciți de aceia cari-și pierd vremea cu astfel de lucruri. D. Stroiescu a răspuns, așa cum se cuvine să răspundă orice Român la certele confesionale: că, adevă, d-sa nu știe decît Biserică de limba sa, românească. Arătîndu-i-se că și la Sibii se strîng bani pentru școli, tot românești, și că acestea sînt mai multe, a făcut se zice, un nou dar, de 300.000 de lei.

Pe noi nu ne-a mirat fapta d-lui Stroiescu. D-sa e cunoscut de mult ca un mare prieten al neamului său, ca un răspînditor darnic al bogăției sale pentru scopuri nobile. A îmbătrînit făcînd binele și era firesc ca, astăzi, să se întreacă pe sine.

Darul d-lui Stroiescu mai are însă un înțeles, unul mîngîietor și plin de făgăduieli. La 1912 Rușii serbează o sută de ani de la furtul Basarabiei. Cu acest prilej iese înaintea și o sumă de „foști Moldoveni“ cari vor cînta și ei osanale arătînd că stăpînirea rusească peste Prut se datorește și trădării înaintașilor lor. Ei vor striga sus și tare că, din mila „Împăratului“, Basarabia e fericită în cultura rusească înfățișată prin Școală și Biserică.

Innaintînd cu doi ani asupra serbărilor profane ce se vor desfășura pe mormîntul vechii noastre glorii de neștearsă amintire, d. Stroiescu deschide mîna larg și dă o jumătate de milion culturii românești, afirmînd astfel legătura neapărată și veșnică a Basarabiei sale de viață, de lupta, de triumful firesc al *acestei culturi*.

Ce e mai curat și mai bun în Romînimea basarabeană a vorbit prin graiul acestui nobil bătrîn în clipa binefacerii memorabile. Arătînd că-și aduce aminte și că prețuiește mai presus de orice comunitatea noastră sufletească, pe care toată puterea Rusiei n'o poate sfărma, Basarabia

ni-a dat prin d. Vasile Stroiescu acea chezășie pentru viitor pe care știm astăzi că ne putem răzima ¹.

„Neamul Romănesc“, anul al V-lea, n-l 47.

¹ D. Halipa, care a publicat acte românești privitoare la trecutul Basarabiei, e înlocuit, pentru că a făcut încercarea de a introduce limba românească în învățămîntul primar.

VISITA OFIȚERILOR ROMÎNI ÎN RUSIA.

Pe cînd Regele Carol trimetea o cunună pentru monumentul din Sofia al „Țarului Liberator“ — pentru Bulgari, și al Țarului aliat pentru noi, înaintea de a fi Țarul crud și lacom al celei de-a doua răpiri a Basarabiei —, un grup de ofițeri ai noștri, tineri și mai ales bătrîni, porniau spre graniță, oricum de sigur prea mult și prea hotărîtor închisă, a Rusiei.

În zilele cînd ne cutremurăm cu toții de veștile rele ale înfrîngerilor suferite, în alegeri, de frații noștri din Ungaria, de pe urma ticăloaselor abuzuri ale oficialității maghiare, neapărat că drumul la Petersburg e mai firesc pentru noi decît drumul la Viena, care trece, cum se știe, prin Pesta. Cu saŭ fără intenție, visita ofițerilor romîni în Rusia apare astfel ca o demonstrație, venită la vremea ei și salutată simpatice de toți.

Noi nu ni putem uita, ce e dreptul, pierderile

și nu ni putem înăbuși durerea pe care o simțim pentru el. Dar vecinul cellalt a fost oare mai puțin răpareț față de îngustul nostru pământ? De Ruși ne leagă măcar ceasul unei camaraderii de arme victorioase.

Această camaraderie sîntem datorii a ni-o aminti și a li-o aminti. E dreptul nostru față de dinșii, pe care l-am cîștigat prea scump ca să-l putem părăsi vre-odată. Și, astfel, bine s'a făcut cînd s'a trimes înaintea lui Nicolae al II-lea bătrînul ofițer de marină față de care, unul din îndrăzneții biruințelor din 1877, era de reparat o „uitare“ a lui Alexandru al II-lea.

Cercurile oficiale rusești vor fi putut să vadă că România are o armată numeroasă și bine organizată, în fruntea căreia stați ofițeri culti, demni, crescuți în tradițiile victoriei, și vor fi știut, credem, a trage încheierile cuvenite. Ele nu pot fi în paguba noastră ¹.

„Neamul Românesc“, anul al V-lea, n-l 64.

¹ În Maiu 1912 directorul administrativ al Guberniei, re-negatul Iugan, adună pe fruntașii oficiali basarabești în vederea unei visite a Țarului, care a lipsit, și a organizării festivității de la 16 Maiu. Se votează 9.000 de rube pentru iluminatului.

UN CENTENARIU.

În această clipă străbat ulițele Chișinăului cu strade largi și înalte clădiri oficiale, popl în veșminte străine cîntînd tropare slavone, și din turnurile bisericilor ciudate cu coperișuri verzi se revarsă, spre mărirea aniversării de o sută de ani a unei cuceriri, sunetul clopotelor. În forma religioasă măcar, oficialitatea stăpînilor prin sa-bie se bucură că a răpit atunci și domnește acuma peste această a suta parte din vasta Rusie.

Cucerii, stăpîniții, supușii sînt două milioane de Moldoveni. Și între dînșii nu sînt măcar două miî cari să înțeleagă nedreptatea, jignirea, umi-lința ce se ascunde pentru ei în această defilare a odăjdiiilor de aur, a uniformelor, a hainelor de gală în sunetul greoiu de proslăvire al aramei din care se varsă și tunurile.

E armonia între sila nerușinată și inconștiența supusă.

De aici, unde muncim spre întemeierea altui viitor, pentru Romînii din orice colț al moștenirii lor, răspundem la' această „serbare“, nu prin „gemătul“ de care vorbește prosa necuviincioasă și ațîțătoare a d-rului Racovschi, ci printr'o afirmare de conștiință și printr'o făgăduială solemnă.

Știm că Romînii locuiesc între Prut și Nistru. Știm că nimeni nu i-a putut abate de la datinile lor străvechi și nu-l va putea abate nimeni. Știm că de la un capăt la altul al „oblastiei“ basarabene în piatră veșnică e scrisă gloria Moldovei.

Și făgăduim că vom da tot ce e mai bun în noi, credință și muncă, noi înșine și urmașii noștri, pentru ca vechea nedreptate să se șteargă și viață națională liberă să domnească și peste acele plaiuri ale întunerecului și robiei, unde dreptul nostru veșnic ne chiamă.

„Neamul Românesc“, anul VII-lea, n-l 53.

COMEMORAREA PIERDERII BASARABIEI.

(Cuvîntare ținută în București la 16 Maiu 1912).

Nu pentru a „ofta“, cum spune pe hîrtie roșie, cu obrăznicie, un manifest revoluționar, nu pentru a plînge, precum nici pentru a enunța sentimente de ură, făgăduințe de răzbunare, ne-am adunat aici. „Oftează“ aceia cari urmăresc lucruri ce nu le-aŭ avut și nu pot să le aibă, ca acei tulburători cari nu vor vedea niciodată, neam de neamul lor, o societate socialistă în care, în locul sufletului care tîrăște un trup, să fie armonia trupurilor sătule, hotărîtoare și pentru sufletul desprețuit. Noi vorbim aici de lucruri pe care le-am avut și pe care avem dreptul de a le avea, — și aici nu încapă nicio „oftare“.

Și vorbim de lucruri pe care le *avem*. Dacă a avea o țară înseamnă a-ți trimete într'însa soldați de graniță, poliție, funcționari cartofori și

bețivi, — Basarabia nu e a noastră. Dacă însă aceasta înseamnă a-î lucra toate ogoarele, a-î înfățișa toată munca, a-î da toți apărătorii, — atunci e a noastră, și nu a celorlalți, Băsarabia.

Nu voiū face să se audă nici plîngerea obișnuită că sîntem puțini, slabi, săraci, nenorocoși. Am găsit drumul norocului, și cel d'întăiū pas făcut pe dînsul e o singură înaintare spre biruință: e drumul muncii solidare și disciplinate.

Acum o sută de ani tocmai, la 16 Maiū 1812, prin tratatul de la București, între Rusia și Turcia, am pierdut pămîntul pe care numai cu greu îl pot numi, împotriva adevărului istoric: Basarabia, căci Basarabia era numai partea de la gurile Dunării. E oare o umilință în aceasta? Am stat noi la luptă, am fost biruiți, ni s'a smuls o parte de țară printr'un tratat pe care noi să-l fi încheiat, iscălit și jurat?

Sînt popoare căroră așa ceva li s'a întîmplat și care, cercetînd împrejurările pierderii dure-roase, ajung la încheierea că nu e motiv să simtă umilință pentru biruirea lor. La 1871 s'aū luat Franciei două mari și frumoase provincii: Alsacia și Lotaringia. A fost o armată francesă care a pierdut lupte, un Guvern frances care a pierdut lupte, un Guvern frances care a iscălit o pace neprielnică. Și totuși fără umilință se gîndesc Francesii la acel „an grozav“, ale căruī triste urmări și până astăzi nădăjduiesc să le

poată îndrepta, vorbind saŭ ba de visul pe care se simt datorŭ a-l urmări. Atunci a fost înfrînt *Imperiul*, răzimat pe oştirea ce exista în parte numai în cadre şi era înarmată numai pe paginile condicelor de socoteli, Imperiul bătrînului, bolnavului Napoleon al III-lea, Imperiul unei Curţi corupte, risipitoare şi fără grija viitorului. Că acest Imperiu se întemeiasse pe cînsimţîmintul naţional al plebiscitului, că el fusese aclamat frenetic a doua zi după biruinţile din Crimeia şi din Italia, că naţiunea francesă salutase în el gloria înviată a zilelor lui Napoleon cel genial, ce are-a face! Francesii simţiau şi simt că nu ei, libertatea lor, energia lor naţională, răspunderea lor au fost strivite de Germani. Şi astfel anul de jale nu e pentru dinşii un an de ruşine.

Cu atît mai puţin trebuie să plecăm noi fruntea la amintirea sfîşierii din 1812. Noi, România, noi, neamul românesc. România nu exista, şi în acea jumătate de Romănie care era Moldova, nu se gîndia nimeni că o Romănie ar fi cu putinţă, că ea ar fi un bine pentru cei cari suferiau de multe apăsări şi stoarceri. Domnul d'innaintea năvălirii era un Grec şi boierii greco-romîni, cu două graiuri, erau împărţiţi prin aceasta chiar între două suflete naţionale. Şi atîta trăia în toată ţara: această boierime fără ideal şi fără alt simţ pentru ţară şi pentru neam decît acel instinct elementar pe care nimic nu-l

poate desrădăcina din suflete. Li-a părut rău că au pierdut partea cea mai largă a Moldovei, bogată în ogoare, în pășune pentru vite. Li-a părut rău mai ales ca moșierii, ale căror comunicații erau să fie tăiate de acum înaintea printr'un hotar. Niciun suflet nu s'a sprijinit pe amintiri, nu s'a deschis către speranțe pentru a da o luptă desperată spre care s'ar putea îndrepta astăzi recunoștința noastră pioasă. Se gîndiau doar cu frică la primejdia ca Moldova micșurată după sfășiere să nu poată răspunde tributul către Poartă, și cereau ca ea să fie întregită cu județe muntene până la Ialomița! Și astfel azi, cînd am avea nevoie măcar de un singur erou, în numele căruia să facem prăznuirea, *nu-l găsim*, și e nespus de durerioasă această lipsă. La parastasul făcut azi de cîțiva oameni pioși nu s'a putut rosti un singur nume de la 1812, și a trebuit să se gîndească organizatorii la acei bieți flăcăi basarabenii, chemați în ultimul ceas pe cîmpiile Manciuriei nesfîrșit de depărtate, ca să ridice din noroiu și sînge — ca și frații lor din România în 1877 — steagul împărătesc al Rusiei pe care fiii ei cei adevărați îl lăsaseră să li lunece din mîni. Precum și ceilalți cari au fost despoiați la 1812, Suedesi, asemenea nouă prin situația grea, cu același dușman uriaș în față, dar superiori nouă prin valorificarea politică a elementului țărănesc și prin

puterea morală ce rezultă dintr'o conlucrare pașnică și legală a unui întreg popor, și Suedesi, zic, nu pot găsi, dincolo de trădarea regelui lor, de lașitatea clasei lor dominante, niciun eroi al împotrivirii și răsbunării, de care în veci să rămîie glorios legată pierderea Finlandei.

Fără conștiință era clasa boierească a Moldovei din anul 1812, călcînd astfel datoria oricărui clase dominante de a cuprinde și exprima toate amintirile, toate speranțele, tot dreptul, toată mîndria și onoarea unui popor. Mulți din membrii ei, și boieri mari, au trecut Prutul pentru a se așeza supt oblăduirea Împăratului creștin fără a-și da seamă că rosturile de căpetenie ale unui Stat, paza liniștii și a dreptății, n'au a face cu creștinătatea sa și păgînatatea, ci numai cu valoarea etnică a unui popor.

Un steag nu filfia în aier și o oaste nu stătea supt arme. Moldovenii, de multă vreme încă, nu mai aveau voie să se lupte, căci țerii lor nu-i trebuia altă apărare decît a stăpînilor cari erau să o vîndă. Cîți din urmașii mîndrilor ostași de odinioară mai doriau să guste emoțiile războaielor, aceia nu nemeriseră în tabăra turcească, unde Romîni nu s'au îmbulzit niciodată, ci ei se găsiau în rîndurile ostașilor Țarului.

Era o greșeală, o mare greșeală, mai mare și decît a boierilor setoși de stăpînirea străină. Un popor se poate ridica însă totdeauna peste gre-

șelile sale, atunci când ele n'au produs viciile care străbat adânc în ființa lui și-l distrug.

Peste greșeli ca aceia de atunci, să căutăm îndreptarea unei pierderi care nu poate să fie veșnică.

Nu folosesc și nu trebuie ținute în seamă făgăduințele unor Ruși de omenie ca publicistul Durnovo. Am dori să vie cândva aici la noi ca să-și dea seamă că este nu numai un drept, dar și un popor în stare să și-l ceară. Și am dori să-l vedem și noi, tocmai pentru că samănă așa de puțin cu cei de același grai și de același sînge cu dînsul. Dar, după experiențe ca aceia din 1878, când ajutorul nostru 'a fost răsplătit printr'o nouă smulgere a părții din Basarabia pe care alții ni-o dăduseră înapoi, să nu se supere că nu-l putem crede. Și deci nu răspundem la oferta unei Basarabii corectate ca hotar și a unor Ținuturi care se găsesc încă în pădure, pe trupul ursului austro-unguresc.

Nu folosesc nici apeluri ca acela care a pornit azi de la București, de la persoane de sigur foarte bine intenționate, către un număr de Ruși liberali, „tineri“, a căroră adresă li-a fost dată de un cunoscător. Noi n'avem de cerut nimic de la nimeni și nu ne îndesăm la nicio pomană. Prin astfel de cereri, demnitatea noastră națională se atinge. Și nu văd tocmai așa de limpede deosebirea dintre Rusul „bătrîn“ și cel „tînăr“

cari, cu toată deosebirea lor de vristă, mi se par a fi înaintea de toate Ruși, așa cum i-a făcut acel lung șir de ani în care s'a săvârșit alcătuirea sufletească a poporului rusec.

Și revoluția rusească liberatoare, aceia n'are a face cu noi. Ar fi făcută pentru oamenii în genere, pentru cei supuși și apăsați, fără deosebire. Și nouă ni trebuie ceva anume pentru neamul nostru, care e deosebit de celelalte și cere măsuri deosebite pentru dînsul.

Sîntem noi oare prea slabi pentru a lua asupra noastră sarcina de a ne restitui în drepturile noastre?

Să vedem. Astăzi o mare parte dintre Romîni nu ieaî parte cu sufletul la viața neamului, pe cînd trupul lor folosește altora cari-l stăpînesc. În miile de cărturari ai Basarabiei s'ar găsi oare o sută de oameni cari să-și dea seamă pe deplin de ce sînt, de ce valorează nația lor, această Romănie liberă, această cultură a ei, mai sănătoasă decît a Rusiei? Și în sutele de sate romănești ale Basarabiei, e oare în această clipă unul singur în care toți: preot, învățător, oameni din popor, să se adune pentru ca, în genunchi înaintea altarului, să facă pomenirea trecutului neuitat și juruinți pentru viitorul care nu poate întîrzia? Și în altele din provinciile nelibere, adesea nu e mult mai bine.

Aici la noi, cei cari am înțeles și ne-am în-

tărit în hotărîrea de a fi ce trebuie să fim, sîntem cîteva miî. Ne-am strîns azi înçă mai mult. Ați simțit-o cu toții. Zică orice vor voi sămănătorii de ură, sprijiniți în lupta dintre partide care nu se sfiește să atîte războiul civil, azi a trecut peste suflete ceva mai mare decît interesele și rivalitățile de clasă. Ne-am simțit *un popor*, un *singur popor*. Și furia urgiei din urmă ne mîină pe toți iute către limanul dreptului îndeplinit, al dreptății săvîrșite.

Lucrăm către neîntârziata trezire a neamului întreg. Neînțelegerea de sus și neputința inculturii, sărăciei de jos vor trebui să înceteze. Nu vom cruța nicio silință pentru ca să ajungem acolo, și atunci cînd, de la un capăt al teritoriului național pînă la celalt, va fi în milioane de oameni același simț, aceeași conștiință, aceeași mîndrie, ne vom întreba pe ce drum a perit străinul care fusese cîndva stăpîn în moștenirea noastră!¹

¹ La 14 August, adunare de 22 de renegați (Crupenschi, Cara-Vasile, un Grec și un preot): se propune monumentul de la Chișinău al Țarului Anexării (cheltuială asupra țerii de 75.000 de ruble) și o școală de agricultură pe dealul Rîșcanului lingă Capitală, precum și serbări de două juri în toamna anului 1912.

La 26 August se deschide, pusă la cale tot de Crupenschi, expoziția regională comemorativă din Hotin.

JALEA PENTRU BASARABIA PIERDUTĂ

Am știut noi toți, cel de sus ca și cel de jos — afară de cîteva uscături trîndave, care se laudă cu stearpa lor, mărire, — cel bogat ca și cel sărac, cel cu învățătură din carte și cel cu înțelepciune din viață, am știut să ni arătăm, cuviincios și liniștit, dar hotărît și puternic, jalea pentru că, acum a o sută de ani. Rusul, biruitor asupra Turcului, a rupt și a tras la dînsul jumătate din vechea noastră Moldovă.

La Chișinău, unde stă guvernatorul Basarabiei și Vlădica rusească care blastămă vorba și cartea românească, s'aũ tras clopotele, s'aũ purtat prapurele pe stradă și s'aũ întins mese pentru mîncare și băutură fără plată, ca la pomana morților.

Slobozi sînt dumnealor, Muscalii, să-și tragă clopotele, să-și primble prapurele și să-și facă și pomană înaintea de a-și da obștescul sfîrșit. Vor ușura Romînilor înmormîntarea străinului care i-a biciuit, i-a stors și i-a umilit.

Noi, din partea noastră, am înțeles altfel. S'aũ făcut slujbe pe la biserică pentru toți ai noștri

cari, pe pământul furat, au muncit și au adus jertfe fără să li se ție în seamă. S'a strîns lumea ca să audă cum, de două ori, la 1812 și la 1878, creștinul a luat de la creștin, prietenul de la prieten, cel îndatorit de la cel care-l îndatorise și cel bogat de la cel sărman. Și pe străzile orașelor celor mari fiecare trecător a fost rugat să dea cîte ceva, cît îl lasă puterea și tragerea de inimă, pentru ca să se poată alcătui la Iași o casă în care să stea și să afle hrană feciorii de Romîni din Basarabia, cari n'ar vrea să se adape de turburea învățătură muscălească, ci de limpedea învățătură în graiul lor, la școala Înnaltă din Iași.

S'au strîns, credem, vre-o 10-15.000 de lei¹. Și o să mergem și până la 50.000. Și foaia noastră a început să primească bani pentru casa românească a Basarabenilor.

Și nu credem că e departe ziua cînd, în fața făcătorilor de întunerec, vom ridica, pe temelii de drept și de jertfă, lăcaș de lumină!

„Neamul Românesc pentru popar“, anul al III-lea, n-le 21-22.

¹ În adevăr deocamdată atîta s'a strîns.

ÎNSEMNĂTATEA ȚINUTURILOR DE PESTE PRUT.

(comunicare citită în ședința Academiei de la 12 Maiu 1912).

Situația politică deosebită a deosebitelor Ținuturi locuite de Români și făcînd parte din moștenirea lor istorică li dă, supt multe raporturi — cum am afirmat-o și cu alt prilej tot aici, — o fisionomie deosebită, făcîndu-le astfel să se poată ajuta între sine pentru a da împreună icoana deplină a vieții noastre în trecut și a însușirilor caracteristice ale poporului nostru în stratele lui adînci, de o veche cultură proprie.

Acesta e și casul pentru Ținuturile românești, „moldovenești“, de peste Prut, care au căpătat, după anexarea la Rusia în 1812, numele neîndreptățit și tendențios de: Basarabia, aplicabil numai foastei stăpîniri „băsărăbești“, muntene, de la gurile Dunării, mai târziu sălaș de Tatarî, apoi pustiū deschis tuturor imigrărilor și coloni-

sărilor de Stat. Monumente românești, amintiri românești, ogoare românești, drepturi românești se întâlnesc la tot pasul, națiile conlocuitoare,— Rusneți din părțile Hotinului, Ruși veniți de peste Nistru, Bulgari fugiți de peste Dunăre, de groaza Turcilor pedepsitori, Lipoveni exilați cît mai departe de pravoslavia oficială, Nemți în căutare de privilegii cu îmbogățire repede, — neavînd în mai toate casurile decît vechimea celor o sută de ani strecurați de la tratatul din 16/28 Maiu 1812 și însemnătatea, dreptul istoric, rostul moral ce pot să derive din prezența a cel mult trei generații pe același pămînt. Două milioane de locuitori ai provinciei împărătești, a cărei relativă autonomie pe vechile baze tradiționale a fost de multă vreme cu totul desființată, până la scoaterea limbii băștinașilor din biserică și școala de sat, se recunosc și azi „Moldoveni“ și privesc ca fiind și al lor tot ce e în legătură cu dezvoltarea, de lupte și silinți culturale, timp de aproape cinci sute de ani, a țerii Moldovei. Între țeranul din văile Nistrului, Răutului, Bîcului, de pe malul stîng al Prutului, și acela de pe malul drept, din văile Siretului, Moldovei, Bistriței, nu e în nicio altă privință decît a formelor de Stat și de cultură superioară, vre-o deosebire. Românitatea lor etnică primordială. și „moldovenia“ lor istorică sînt în tocmai aceleași. Pe cînd în Ardeal și Ungaria administrația pătrunde până

și în cea mai depărtată comună rurală, urmărind cu stăruință scopuri cunoscute, pe cînd fiecare colț de pămînt din Bucovina e supus celei mai străbătătoare înfrîurii oficiale, viața patriarhală rusească a atins neasămănat mai puțin străvechiul fond primitiv. Până și în tîrguri împrejurările și stările de spirit ale „vechiului regim” moldovenesc se întîlnesc aproape neatinse, încă și astăzi, printr'un ciudat fenomen de imobilizare, de încremenire a condițiilor de viață pentru o parte a unui popor, pe cînd alte părți, supt îndemnuri și influențe care nu se întîlnesc aici, au mers mai departe, mult mai departe, într'o desvoltare grabnică, pripită chiar, nervoasă, permițînd astfel contrastele cele mai pline de învățături cu cea d'întăi.

Dar nu numai supt raportul arătat, această regiune a vieții noastre naționale interesează în cel mai înalt grad pe simplul curios, ca și pe cugetător, pe cercetătorul științific. *Și în trecut*, aceste locuri, contribuind puternic la viața moldovenească deplină, la viața românească întreagă, pot alcătui un capitol special din procesul nostru politic, dacă nu și cultural.

I.

Din Apus a plecat viața noastră toată, tinzînd să cucerească Răsăritul, — unde fusese tot-

deauna basa noastră etnică, a Tracilor geți și dacî, aborigenî, — pentru ideî și forme apusene. Din Apus a plecat, prin anume momente în regatul Ungariei mai ales, întemeierea, fără „descălecători“, a principatului muntean; din Apus a venit, printr'o descălecare, în clipa cînd se stabilia noua legătură de comerț între Caffa genovesă și orașele germane ale Galitiiei, înjghebură țerii Moldovei ca principat românesc deosebit, în stare să oprească răpedea înaintare cuceritoare a Domnilor din Argeș, — mare pagubă în ceia ce privește unitatea, așa de necesară, a vieții politice românești, mare folos dacă se consideră vigoarea mai mare a apărării în alcătuirii de Stat cu caracterul local mai bine rostit, cu hotare naturale mai sigure. Numai pe încetul Capitalele celor două țeri s'au mutat către Răsărit: la Munteni de la Argeș la Tîrgoviște, de la Tîrgoviște la București; la Moldoveni de la Baia la Suceava și Siretiu, iar apoi de aici la Iași.

Deci Voevodatul, îndată autonom, neatîrnat, al lui Bogdan pribeagul, ridicat pe ruinele provinciei ungurești voevodale a lui Sas fiul lui Dragoș, stăpînitor în calea Tatarilor a căror vastă Împărăție se desfăcea, a cuprins pe rînd cursul rîului Moldova, de unde i-a venit și numele — așa cum, dincoace, de la Jiiu și Olt, de la Argeș, Dîmbovița și Ialomița au venit numele județelor, unele din ele voevodale, ce s'au contopit în Țara-

Românească —, apoi al Sucevei și Siretiului, iar al Prutului, atins la Cernăuți și trecut chiar încă sub Alexandru-cel-Bun, numai ceva mai târziu. Dacă Vasluiul, Bîrladul și Tecuciul, în „insula” dintre Siret și Prut, sînt vechi, în legătură de sigur cu vămile tătarești din vremurile lui Nogaî, Domnul împărătesc al Dunării în a doua jumătate a veacului al XIII-lea, toate celelalte așezări orașenești sînt ceva mai nouă: Ștefănești, poate din vremea lui Ștefan-cel-Mare, cînd se ridică, prin Curți domnești de vînătoare, judecată și petreceri, Hirăul și Botoșani (Botășani), Iași, simplu popas de negustori încă la începutul veacului al XV-lea, tîrgul Săratei, mai vechi decît Hușul — care nu poate avea nicio legătură cu Husiții, — și Fălciul — tot din timpul crizei celei mari a luptei cu Tătarii (Galațul ajungînd la oarecare însemnătate numai după 1500).

Cetăți lipsesc în această parte, pe cînd, de la Tețina, prin Suceava, Roman, Bacău, Crăciuna, Siretiul întreg era întărit pentru împotrivirea țării de Unguri. La Prut nu se întâlneau însă dușmanii, înaintea cărora să trebuiască a se trage un zăgaz. Dincolo de această apă Domniile cari în jumătate de veac putură face dintr-o strajă săracă și amenințată o țară mare și sigură, aproape cu totul gata în marginile ei naturale încă înainte de Ștefan-cel-Mare, găsiră o altă lume decît aceia de pînă aici. Între munte și tăietura

adîncă a Siretiului erau oraşele Nemţilor trecuţi din Galiţia şi Polonia (Sireti, Suceava) ale Săşilor (Baia saŭ Baia Moldovei, cu anexele sale Sasca ş. a.), stînele Mocanilor din Neamţ, — *fără* închipuita cetate teutonică a „Nemţilor“, cari nu erau Nemţi pentru popor, ci cruciaţi, „crijaci“ —, ocnele regale din tîrgul de şalgăi saŭ *ceangăi* care-şi păstrează încă numele, sentinelele de propagandă ale Franciscanilor din Ciuc şi ţerani de limbă maghiară din Agiud şi Sascut (în ungureşte: Fîntîna Sasului). Între Sireti şi Prut, vechile sate rutene, care se pot recunoaşte prin finala — *ăuţi* (v. şi Rădăuţi), ce-î dreptul întrebuintată mai târziu, prin obicei, şi în legătură cu radicale româneşti —, erau de mult şi totul desnaţionalisate, dar, amintiri şi, întîmplător, pretenţii litvano-ruseşti, din care a ieşit apoi usurparea fără viitor a lui Iurg Coriatovici, mai dăinuia încă, şi din părţile Brăilei muntene venia un curent politic de alipire la principatul mai vechiu, şi încă mai tare, al Domnilor din Argeş. Peste Prut până la apa largă a Nistrului curgînd liniştită între stînci goale şi codri ce tăinuia o viaţă primejdioasă pentru străinul ce-şi furişa piciorul într'înşil, era, fără vre-o înrîurire saŭ încălcare, *viaţă de ţerani liberi*. Tîrgurile, legate totdeauna în originea lor cu o colonisare străină, sînt orî crescute pe urmă, în umbra cetăţilor, orî desvoltate pe încetul, încă mai târziu,

din sate de plugari, — afară doar de cele două porturi: unul în gurile Dunării, celalt de-asupra limanului Nistrului, cu largă dominație asupra Mării, care ni-a fost o prețioasă moștenire de la Bizantinii și coloniștii italieni, genovesi, cari-i înlocuiau după întemeierea Caffei și stabilirea asupra Mării Negre a hegemoniei steagului de negoț al Sfintului Gheorghe: Chilia-Licostomo și Cetatea-Albă-Moncastro. În colo, înaintea cetăților puternice, trăitoare și astrăzi, mai sus de ruine mai nouă, ale apărării moldovenesti, nu erau decît cele două vaduri ale comerțului dintre Galiția, depositară de mărfuri germane și Caffa aducătoare de produse naturale și industriale răsăritene, tătărești, „saracine“ sau „ultramarine“, „indiene“: Hotinul și Tighinea, care se pare a fi fost numită întâi, cum îi ziceau Polonii mai târziu, Tehin, — două nume asămănătoare, care trebuie puse în legătură cu Sniatyn, Rohatin, Bendzin și alte nume galițiene și polone. Vămii litvane, vămii tătărești, cu poporație firește amestecată, li dăduseră naștere. „Podgradurile“ cu „posade“ sau cîrciume, cu prăvălii, zise mai târziu turcește, dugheni, cu cîte o curte de boieri avînd sate în apropiere, ca și nevoile firește ale vămilor și trecătorilor alcătuiră apoi tîrgurile, la Hotin ca și la Tighinea, dar și la Soroca (cf. Holboca, etc.) mai nouă, și la Orhei (tîrgul lui Orhei întemeietorul), ca și la așezările, în mare

parte locuite tot de Moldoveni, de pe celalt mal, podolic: Otacul, Mohilăul, Dubăsari (după aceea cari trecea Nistrul pe dubasele vechi cît lumea). Bîlciuri, *iarmaroace* se ținea și în toate aceste locuri; altele însă *creară* tîrgurile din veacul al XVII-lea și al XVIII-lea, Chișinăul, Troianul, Te-linești, Crăuleni, Căușani, Buțcani, precum rosturi militare turcești făcură Ismailul (Smil pentru Moldoveni), Cartalul, și vecinătatea, de la 1600 înainte, a Nogailor chemă la viață Cahulul și Han-Cișla, iar rosturi pescărești ridicară la oarecare însemnătate Reni, zis de Turci Tomarova, pe care Despot-Vodă îl cerceta după 1560, și într'un tîrziu și Vîlcovul.

Prin ele însele, aceste orașe, tîrguri, tîrgușoare, nouă și numai în parte românești, nu dau nici pe departe caracterul ei acestei părți a Romînimii. El izvorește întreg din viața muncitoare, energică, vitează și voioasă a țăranimii, care se pare a nu fi cunoscut vre-odată nici măcar oblăduirea cruțătoare a Voevozilor și juzilor tradiționali — cari în general lipsesc în Moldova cu puterea pe care o au în părțile muntene și ungurene —, avînd în fruntea lor pe bătrîni și căpitani de luptă, călăuzi de război.

Afară de „pustiū”, pe care trebuie să-l înțelegem și aici numai relativ, așezîndu-l în regiunea, bine mărgenită geografic, a stepei, Domnia n'a

dăruit,— n'a îndrăznit și n'a putut să dăruiască aice. Nu i s'a cerut măcar o întărire, după care umblaă totdeauna boierii săi cei ridicați la boierie, cu cumpărături săi schimburi mai nouă, dar care sătenilor, puțin bucuroși de a plăti sumele îndătinat de diecilor de la Curte, li era mai mult săi mai puțin indiferentă, dacă nu chiar cu totul străină. Numărul actelor de dănie domnească pentru locul între Prut și Nistru *e foarte mic*: o pot spune după străbaterea întregului material tipărit aproape, în vederea cărții „Basarabia noastră“, menită a fixa pe sigure dovezi documentare toate drepturile noastre naționale și istorice în anul centenariului anexării, când publicații rusești apar pentru a le tăgădui săi micșora. Aici, în această lume patriarhală, *ficcare rămânea cum fusese*, și nimeni nu venia să schimbe vechile împrejurări, între altele și pentru că *primejdia războaielor prădalnice, mai ales din partea Polonilor, era așa de mare* și pentru că *pădurea trebuia să fie dată jos înainte de a se trezi pofta bogatului, a puternicului, a nobilului de a stăpîni locul lăzuit prin munca grea a săracului*. Și păduri ca ale Rezinei, vestite odată, ca ale Orheiului și Sorocei până azi, ni spun în de ajuns ce a putut să fie pe aici! Să nu uităm nici aceia că pe atunci pășunea era din punct de vedere economic importantă, lanurile acoperind în fiecare an numai o foarte mică parte a țerii, și

aceasta în Moldova cu mult mai mult decît în părțile, vecine cu stăpînirea turcească și mărginite curînd de cetăți împărătești, ale principatului muntean.

De acești țeranî fără stăpîn Domnia avea nevoie. Dincolo de Prut boierul cu oamenii lui nu putea să alege în ajutorul cetății, întru apărarea vadului. Locuitorii satelor și-au urmat astfel și după ce se întăriră, pe rînd, sup Alexandru-cel-Bun și sup Ștefan-cel-Mare, vadurile, apoi, ca la Orhei, și cîte un loc de a doua linie în dosul lor, străvechea datină ostășească. Mai tîrziu, în alcătuirea lor a intrat ceva și din obiceiurile luptătoare mai nouă ale Cazacilor, cari, de alminterea, atunci cînd se ziceau, în veacul al XVI-lea, Nizovii și aveau în frunte pe un Dimitrie Vișnieviețchi, coborîtor din fata lui Ștefan însuși, înainte de a fi Zaporojenii „de la prăguri“, sup căpeteniile populare rusești, nu erau numai Ruși, ci pribegii, vagabonzii, aventurieri din toate țările vecine și adesea — o spun documentele — Moldovenii, cum Moldovenii au fost „domnișorii“, un lung șir de la voinicul Nicoară, zis Potcoavă, până la Lobodă, ajutorul lui Aron-Vodă, pe cari Cazacii îi ajutau să-și iea în stăpînire „Scaunul părintesc“ mai mult sau mai puțin îndoielnic. S'ar putea zice chiar fără primejdie de a greși că mulți din acești Cazaci moldoveni nu

erau decît ȣeranî de la Nistru, cari, de cînd Chilia și Cetatea-Albă erau pierdute (1484), de cînd Ienicerii se așezaseră în Tighinea ajunsă Benderul lui Soliman-cel-Măreț (1538), de cînd urmașii lui Ștefan nu mai aveau voie să poarte războaie, trebuiau să-și cheltuiască aiurea energia prin care supt marele Domn, supt fiii săi Bogdan și Petru Rareș, supt nepoții săi de fiu Ștefăniță și Ioan-cel-Cumplit, dacă nu și supt Alexandru care fu poreclit Lăpușneanul fiindcă era fiul Anastasiei din Lăpușna, îngropată la Rîșca, și al lui Bogdan, ei își făcuseră datoria prevăzută printr'o veche danie din vremea lui Gangur părcălabul de Orhei și a „Gănguroaii celei bătrîne”: apărarea țerii de Tatarii Hordei de Aur și de Tatarii Crîmului.

Apoi, cînd și zilele de plin și glorie ale Cazacilor trecură, acești căpitani și stegari, acești ȣeranî înarmați, din străvechi neamuri cu nume ciudate și neînțelese, unele de o superbă spontaneitate de limbă, se făcură opoziția, totdeauna nemulțămîta, adesea îndîrjită, pornită pe răscoală, ridicată în oaste revoluționară împotriva Domnului. Lăpușnenii, Orheienii, Sorocenii, mai târziu Codrenii de la Prut, se ridicară astfel împotriva celor din urmă Movileștii, împotriva lui Gașpar Gratiani, a lui Radu Mihnea și, la capăt, împotriva lui Duca-Vodă, supt acel Hîncul care a dat încă un proverb politic, de o deasă între-

buintare, înțelepciunii populare: „Vodă vra și Hîncul ba“.

Hotinenii păstrează în schimb liniștea. De fapt ei se găsea mai aproape de Suceava, alcătuind cu acest vechi Scaun de Domnie și cu acel nou al Iașilor un triumhiu perfect, în care se cuprind moșiile, cumpărate cu preț mare, ale boierilor cari aveau nevoie de Curtea Măriei Sale, până la acei Stroicești cari ar fi putut fi Domni, până la Movileștii cari purtară schiptrul Voevozelor și la așa de bogata lor rudă, Isac Balica, frate după mamă al lui Vodă Ieremia și Vodă Simion, moștenitor al unei părți largi din averea acestei „doamne“ Maria, înrudită cu Alexandru Lăpușeanu. Prin Băcioc, a căru fată Tudosca, luă pe Vornicul Lupu, menit să fie Vasile-Vodă, și această nouă dinastie ajunse a se răzima cu deosebire pe moșii basarabene.

După căderea ei vin alți stăpîni de pămînt, Grecii cu bani mulți, începînd cu Cantacuzinii. Încetul cu încetul, și încheind cu averea imobilă uriașă pe care un Costachi Ghica și-o făcu peste Prut, ei distruseră viața țerănească neatîrnată, grămădind pe cei din urmă răzeși, totuși mulți, în cei din urmă mari codri: al Chigheciului la Apus, al Orheiului la Răsărit. Neamurile cele vechi, cari căpătaseră odată cu pămînt moșnănesc și datinile de luptă ale celor d'întăi stă-

pînitorî, emigrară pentru a-și putea întrebuința armele, mai ales împotriva vechiului dușman, Tatarul, Turcul. Astfel familiile Hăjdău, înrudită prin femei cu Vodă Ștefan Petriceicu, Murguleț, ș. a. trecură în oștile lui Sobieski, ale lui Petru cel-Mare (Apostol Chigheciū), mai târziu în oștile năvălitoare conduse de generaliî Împărăteselor „liberatoare” Ana și Ecaterina. Partidul războinic deschise în fiecare dată porțile Rușilor, fiindcă erau creștinî și fiindcă nu-și închipuiau că din crucea de binecuvîntare a lui Hristos se poate face o unealtă de sfășiere și silă.

Hirtille răzeșilor din Moldova, ale moșnenilor din Țara-Românească se găsesc azi în parte prin arhivele 'grefelor, și ar fi o datorie pentru Academia să intervie pentru ca ele să fie scoase din aceste depozite întîmplătoare, unde se pot și strica sau distruge și unde, oricum, ele nu pot fi decît excepțional întrebuințate, pentru a le reuni la colecțiile ei. Foarte multe acte sînt păstrate de bieții oameni cu o frică ușoară de înțeles cînd se gîndește cineva la numărul așa de mare de încălcări viclene sau brutale la care pămîntul lor de străveche moștenire și de sfînt drept, cîștigat cu sabia și cu plugul, a fost supus până astăzi¹. Ce poate ieși din cercetarea lor

1 Și în Basarabia un Donicî de pe la 1780 lua oamenilor zapisele supt cuvînt de hotărnicie; *Studii și documente*, XVI.

mai întinsă pentru istoria unui Ținut o dovește în de ajuns șirul de lucrări prețioase ale răposatului Ștefulescu asupra Gorjului. În părțile de peste Prut, n'a fost introducerea codurilor franceze care să îngăduie nesfârșite desbateri judecătorești asupra pământului și, se știe, judecata costă acolo ceva mai scump decât la noi. Sîntem îndreptățiți a crede că marile sate răzeșești, pline încă de bogăție și de o' mîndră conștiință de sine — acum cîțiva ani un băiețel cu oile, pe care-l întrebam a' cui sînt, îmi răspundea cu un ton de mare siguranță: A' mele! —, în căsuțele de cea mai veche datină, cu înalte coprisuri de stuh, ochiuri mărunte de fereastră și prispe de sfat și odihnă, se păstrează miî și miî de acte „moldovenești“, care ne-ar ajuta de sigur a cunoaște mai bine neamuri bătrîne, schimbări teritoriale cu însemnătate și poate chiar, cuprinse în țesătura vre unei hotărîri de moșie, evenimente istorice.

Adaug, în legătură cu această informație încă ascunsă, că, dintre neamurile boierești care aŭ rămas, la anexare, supt stăpînirea rusească, — și între care, pe lîngă răzeșii ridicați în ranguri saŭ seminții decăzute, se află și în număr destul de însemnat de familii mari, — nu toate și-aŭ înstrăinat pămîntul pentru a se pierde în lumea cinovnicilor saŭ cheltuitoilor de bani moșteniți din imensă Împărăție. Într'un frumos roman

istoric, „Pribegî în țară răpită“, venerabilul domn D. C. Moruzi din Iași zugrăvește, pe temeiul amintirilor sale, ca unul ce și-a petrecut copilăria și o parte din tinereță în Basarabia, viața la țară, între săteniî de limba lor, a celor d'întăiî generații despărțite, printr'un hotar ce nu se putea trece ușor, de al lor rămași în vechea Moldovă „turcească“, pe jertfa căreia s'a clădit România unitară și neatîrnată de astăzi. Mai sînt și azi nobilî de sînge moldovenesc ca aceia, și de mai multe ori am văzut venind de acolo doamne de o distinsă cultură, cu o cunoștință neașteptată a istoriei Romînilor, bătrîni cari întățișau o spiță de neam glorioasă, tinerî în cari părea că începe a se mișca o conștiință a datoriei naționale, pentru a vorbi cu noi, cei de aici, despre timpurile cînd înaintașii noștri și al lor au trăit împreună, luînd parte la aceleași sfaturi ale Domnilor din Iași, la aceleași afaceri de pace și războiî ale vechii Moldove, patrie comună. Știu bine că mulți au colecții frumoase de documente, la care țin și din punctul de vedere, de altfel totdeauna respectabil, ca o formă nobilă de solidaritate omenească, al mîndriei de familie. Cît mai curînd trebuie să știm ce se cuprinde în aceste arhive private, și oameni cu știință și tact n'ar putea fi opriți de nimeni în cercetările lor, care folosesc supt toate raporturile și tuturora. Putem nădăjdui chiar că de acolo ni-ar veni arhive de

familie complete, ceea ce se află foarte rar aici, doar, într-o cîtva, pentru Cantacuzinii în Muntenia și, în Moldova, prin arhivele, care mi s'a descris ca fiind așa de bogate, dela Stînca, pentru Rușetești.

E încă vremea în care se pot urmări ușor legături de familie cu străinii, care au făcut să treacă moșii moldovenești în mîna Rușilor și altor neamuri conlocuitoare. Dacă s'ar face lucrul acesta mai tîrziu, ar fi poate, în atîtea cazuri, zădarnic.

Acum mulți ani, un membru al Academiei Romîne, Gheorghe Sion, aducea din Basarabia vestea comorii de știri cu privire la Moldova între anii 1806 și 1812 care se află la Chișinău, în așa-numită Arhivă a Senatorilor, după titlul oblăduitorilor civili supremi ai Moldovei în acești ani de ocupație, premergătoare anexării pentru Ținuturile ei răsăritene. De atunci un harnic Român basarabean, care scrie însă, și pentru că e funcționar, în rusește, a dat știri bogate, regeste amănunțite în acea operă a sa, „Lucrări ale comisiunii arheologice din Basarabia“, care, după ce făcuse cunoscut așa de interesantele acte ale Chișinăului, s'a oprit, din nenorocire, prea răpede. Pe baza acestor lămuriri d. Radu Rosetti a scos còpii și a redactat rezumate, care, publicate în volumul XXXII din „Analele“ noastre, aruncă o așa de puternică lumină asupra regi-

mului rusesc în toată Moldova pe o vreme când puțin ar fi crezut, după anexarea, formală, a amînduror Principatele, recunoscută și de Napoleon, arbitru general al răpirilor, că va fi cîndva o Romănie și un viitor național pentru acest neam.

Ni trebuie însă, nu numai prelucrări și indicații, ci culegeri integrale, care ar fi de cel mai mare folos pentru istoria culturală, ca și pentru studiile de limbă. În arhivele Basarabiei și în partea basarabeană din Arhivele Imperiului s'ar găsi un imens material, nu numai pentru această vreme, dar și pentru toată epoca următoare, destul de întinsă, în care afară de un guvernator cu Curtea lui și de o armată de ocupație plus cîțiva aventurier, totul rămăsese curat românesc, ca suflet și grai, în Ținuturile anexate.

Se știe că, în Bucovina, noi, cei din Regat, n'am lucrat mai nimic, iar frații noștri de acolo au lăsat pe Sasul Zieglauer să cerceteze arhivele țerii pentru vremea nouă, pe Germanul Kaindl să dea istoria ducatului și a Capitalei sale Cernăuțul, pe Ruteanul Kozak, dușman hotărît al nostru, care caută să ne izgonească și din drepturile istorice, să publice inscripțiile de pe mormintele lui Ștefan-cel-Mare și ale neamului său, ca și ale boierilor și negustorilor din vremuri, fără a mai pomeni desgroparea ruinelor Sucevei prin Romstorfor și studiarea cîmpiilor de luptă,

a monedelor prin ofițerul de jandarmerie Fischer. Nu vom lăsa, cred, azi, cînd avem o școală istorică și cînd averi mari au fost puse la dispoziția Academiei de oameni de bine, nu numai pentru bună păstrare și fructificare printr'o excelentă administrație birocratică, ci și pentru propășirea științifică, ca, după rusificatul Nakko, după imigrații Batiușcov, Rus, și Zașciuc, Rutean, cari au deschis calea pentru al lor în asemenea cercetări și alți străini să vie pentru a ni spune din trecutul nostru ce-l interesează numai pe dînșii și ce li folosește numai lor.

II.

Maî ușoară și maî plină de roade ar fi munca folkloristului, adunător de cîntece, de povești, de zicale, de farmece, de datine, de artă populară. În aceste locuri pe care niciun hotar nu le poate despărți de iubirea noastră ca și de interesul nostru, tot maî viu.

Se știe că, afară de cîte un Constantin Stolnicu Cantacuzino, căutător în vechile balade ale unor lămuriiri istorice precise, care de sigur că nu pot să rămîie acolo neatinse, afară de cîte un Văcărescu, a căruî ureche se încînta de ritmul viu sau trist, de melodia săltăreață sau plîngătoare, a doinelor și horelor, în care găsia poate asămănări cu acea poezie populară italiană care,

după marele liric sicilian dialectal Meli, nu mai putea fi ignorată, poesia populară românească a fost strînsă întâi de doi străini, Sârbul Vuc Caragici, care-și încredință culegerea lui Asachi, în casa din Iași a căruia ea arse fără să fie publicată, și cutare medic ieșan, Laskaris, prieten al cercetătorului vietii sîrbești Possart, prin care ni s'a păstrat știrea. Numai peste cîteva decenii erau să vie la lucru, de dragul țerii, dar și de al originalității romantice, gata să forțeze în reproducere și nota desmierdătoare și nota tragică, Alecu Russo, un Basarabean, plin încă de farmecul codrilor și șesurilor de peste Prut, și Vasile Alecsandri.

Măcar ca un semn de mulțumită față de memoria celui d'întăi, frumoasă minte, îndemnată de emoții totdeauna sincere și nobile, s'ar fi cvenit să întrebăm mai de curînd, mai des și cu mai mult folos pe țeranii romîni din locul lui de naștere. Viața răzeșească, aproape neatinsă până azi, cu serbătorile ei tradiționale, cu obiceiurile ei străvechi, trebuie să fi păstrat mai bine decît orice alt strat popular românesc cîntecul național, cu ariile fără de care numai cărturarii, deprinși în abstracții, și-l pot închipui. Nu se poate să fi perit de acolo lungile bocete tînguitoare, solemnele orații de nuntă — din care dădeam cutare, foarte frumoasă, după una din trecătoarele foi românești basarabene apărute la începutul

erei constituționale, în *Floarea darurilor*, I —, vioaiele urări de Crăciun și de Anul Nou, cîntecele de iubire și de dor, istețele chiuituri de horă sigure de lovitura lor. Pe teritoriul Codrului, unde se prădaș și armele, calul Tatarului și oile Mocanului în trecere pe șesuri, a înflorit odată acel cîntec de haiducie anonimă, înaintea marilor haiduci cu nume vestite, cîntec pe care-l știe azi, până în munte, unde l-a cules învățătorul Vasiliu din Tătăruși, Moldova toată: acolo tocmai să se fi pierdut el în sărăcie și înstrăinare? Ceva mai jos, unde a răsărit din închipuirea unui popor viteaz icoana epică a lui Grue biruitorul Hanului, acest ciclu de lupte să se fi dus el cu totul din amintirea poporului? N'o putem crede.

Poesia populară basarabeană n'a putut fi înfrîntă, — cum a fost a noastră de aici, și tot mai mult, în fond și formă din nenorocire — de limba stricată cu franțuzește a oficialității jandarmului și receptorului, de cunoștințele, de cele mai multe ori confuze, ale școlii, de legi și forme administrative apusene. Precum Hotinule și azi, cu tărbile de lemn negru ce se prind sus în cîrlige, cu străzile înguste și murdare, cu strălucita cetate roșie ca de sînge de de-asupra mărețului Nistru larg, un tîrg din 1812, precum Soroca n'a pierdut o piatră din împrejmuirea ei de piatră, precum în toate colțurile trecutul îi

răsare întreg, ca o mîngiere pentru stările de-azi, dar și ca o prigonire dureroasă, astfel gînd, simțire, ritm, rimă, arie au rămas în cîntecul basarabean cu totul neschimbate și absolut autentice.

Și acest cîntec s'a îmbogățit prin expresia mișcată a două sentimente: unul e, dacă nu durerea pentru viața politică pierdută, dacă nu rîvnirea după patria moldovenească desființată aici, măcar jalea ruperii de la frații ceilalți, care a făcut un „rîu blăstămat“, osîndit să sece ca pedeapsă, din cursul prăpăstuit al Prutului. E singurul hotar asupra căruia apasă și pentru popor un blăstăm. Și, al doilea, pe urma ispitei și silei care a dus mii de săteni romîni să moară de foame, de frig, de bolile rele ale străinătății, de la „Capcasul înghețat“ până la pustiul manciurian al Amurului, s'a ridicat un alt plîns, de o tragică duioșie, de o supremă desnădejde fără păreche în exprimarea durerii unui popor fără noroc.

Această poezie a cules-o în treacăt, pentru observații fonetice, d. Weigand din Leipzig și un Român, unul singur, Gheorghe Madan, care, pentru a fi în nota cuvenită, s'a făcut censor contra literaturii și cugetării românești la Chișinău.

Ca și trecutul românesc, cîntecul neamului, și, alături cu el, tot ce alcătuiește cultura îndătinată a poporului, ne așteaptă peste Prut. Să nu ză-

bovim! Un popor care se întărește prin cultură de la toate izvoarele lui de viață morală nu poate peri în veci, și nici pe unul din locurile pe care le-a fructificat munca sa și conștiința sa le-a făcut vii.

ACCIDENTUL VLĂDICĂI CICEAGOV.

Serbarea, la Chișinău, a anexării Basarabiei. Zi de rugăciuni și de praznice, de provocăție și de beție; zi de imoralitate cinică față de Dumnezeu și de imoralitate cinică față de oameni.

Totul e pus la cale de vrednicul ierarh basarabean, păstorul tuturor sufletelor creștine, care sînt mai toate suflete de „Moldoveni“. El știe ce a spus Sfîntul Pavel despre graiul popoarelor, sînt înaintea Domnului, și a cetit de atîtea ori Evanghelia Pogorîrii Sfîntului Duh asupra Apostolilor cari prin voia cea de sus capătă puterea de a vorbi pe înțelesul tuturor neamurilor. El își dă seamă că, dacă, pentru vechiul Israel, limbile naționale erau blăstămul trufiei de la turnul Babilonului, pentru Hristos Mîntuitorul ele sînt îndeplinirea unei porunci din ceruri.

Dar Serafim Ciceagov e un Muscal, un nobil muscal, un fost ofițer rus. El e din vechiul Israel, frămîntat din ură, apăsare și intoleranță.

Dumnezeul lui e cazon și nu știe decît rusește; poliția și jandarmeria lui de Vlădică și preoții n'are altă menire decît de a tunde căzăcește națiunile și a le îmbrăca în mondirul împărătesc.

Azi a biruit iarăși. A făcut să se decreteze oficial serbătoarea urii, a amenințării, a batjocurii. Și el ține să fie acolo în clipele cînd se va proclama, în auzul miilor de robi doriți de o pîne și un păhar de rachiu, gloria armelor Țarului care i-au cîștigat o brazdă de pămînt de la niște bieți creștini cari nu s'au luptat, ca la 1812, ori, ca la 1878, s'au luptat cu dușmanii Țarului.

Și iată-l cîtînd cuvintele binecuvîntării care cuprinde un blăstăm. Pare că întinerește. E ostașul ce a fost: aurul nu e al odăjdiilor de arhiereu, ci al uniformei luptătorului; cîrja-l lucește înaintea ochilor ca o baionetă; din cățuia de argint fumegă sînge, și mirosul de tămîie se preface în greul miros de după luptă: praf de pușcă, sudoare, moarte. Și Vlădica Serafim, cu numele-îngeresc, se bucură.

Ziarele au spus că atunci a căzut. De sigur, de căldură... Era în Maiu și o zi cu soare. Dar, cînd am cetit noi aici, în cugetele fiecăruia auzit-am un glas care spunea că nu este încă un Dumnezeu pentru nedreptate și că Dumnezeul cel drept răspinge și doboară pe acei cari cutează să ridice către dînsul prinosul crimelor vechi ca și al crimelor nouă.

„Neamul Românesc“, anul al VII-lea, n-l 64.

CUPRINSUL.

	<u>Pagina</u>
Basarabenii în războiul Rusiei	1
Vești din Basarabia	8
Cu prilejul disolvării Dumei rusești	15
Către frații din Basarabia	18
Pavilionul Basarabiei	24
Pentru „Basarabia“	26
O veste bună din Basarabia	28
Dureri și speranțe din Basarabia	31
Ziare basarabene	37
O carte despre Basarabia și împrejurările nouă din Rusia	40
Basarabia de azi, așa cum o înfățișează un guver- nator al ei	46
Sufletul românesc în Basarabia după anexare . . .	57
Un mare binefăcător al culturii românești: Vasile Stroiescu	71
Visita ofițerilor români în Rusia	75
Un centenariu	77
Comemorarea pierderii Basarabiei	79
Jalea pentru Basarabia pierdută	87
Însemnătatea Ținuturilor de peste Prut	89
Accidentul Vlădicăi Ciceagov	111
